

1925 чылдын август
31-де үнүп эгелээн

ШЫН

НИИТИЛЕЛ-ПОЛИТИКТИГ СОЛУН

shyn.ru

№ 59
(19590)
2022 чылдың
август 10
среда

Хүннүң үнери — 05:18
Ажары — 20:18
Хүн дурту — 15:00

Садар өртээ
хостуг

12+

/ Малчыннар байырлалы «Наадым – 2022» болгаш Тыва Республика хүнүнге тураскааткан кол хемчеглерниң планын 12 дугаар арындан номчуур силер.
/ Мария СААЯНЫҢ тырттырган чуруу.

**Күш-ажылчы оруумче
үндүрген даргам**

\ 4-кү арында

**Чуруктан кижиги бүрүзү
бодунуң шынын тып алыр**

\ 9-кү арында

672

тараачын арат ажил-агыйлар 2016 чылда боттанып
эгелээн «Аныяк өг-бүлөгө – кыштаг» губернатор
төлевилелиниң ачызында тургустунган.

| МЕДЭЭ |

Наадым бүдүүзүндө эпидемиологтуг байдалды онза хыналдага алыр

Июль 9-туң көргүзүү-биле, Тывада COVID-19-тан 43 кижии аарааны бадыткат-тынган. Бо хүнде аарыг 332 кижиниң 247-зи амбулатор-луг, а 85-и стационарлыг эмнээшкнде деп кадык камгалал сайыды Анатолий Югай дыңнаткан. Эмнелге-лерде чыдар аарыг кижилерниң байдалы ортумак.

Республикада катап тарыдар ужурулг кижилерниң 98 хуузу, азы 165 муң кижиниң 162557-зи бирги тарышкынны эрткен. Катап дагын 89152 кижии тарыткан азы 86,3 хуузу. Долу курсту 110248 кижии азы планнаанындан 66,5 хуузу эрткен.

Таңды, Тес-Хем, Чаа-Хөл, Өвүр база Мөңгүн-Тайга кожууннар чурттакчы чонну тарыыр талазы-биле мурнуку одуругда.

Август 7-ниң хүнү-биле алырга, алды ай бурунгаар COVID-19-тан тарыткан 103 261 кижии ревакцинацияны алыр ужурулг. Олардан 89152 кижии, чурттакчы чоннуң 86,3 хуузу Спутник Лайт-биле ревакцинацияладыр. 24371 кижии долу курсту (I база II компонентини) алган.

Тывада 251709 кижии тарышкынны база катап алган. Бистиң регион вакцина салыр план талазы-биле российжи рейтингде үшкү черни ээлеп турар.

Чазактың Аппарат хуралында, тус черлерниң чурттакчы чонун тарыдып алырынче хаара тудар ажилдарны элээн шапкынчыдар даалганы шупту муниципалитеттер баштыңнарынга берген.

Организацияларның удуртукчулары аарыгның өөскүүрүн болдурбас дээш, шупту ажилдакчыларының айыыл чок чоруун хандырган бүгү-ле хемчеглерни алыр ужурулг.

Ылаңгыя Наадым бүдүүзүндө эпидемиологтуг байдалды онза контролга алыр. Республиканың чурттакчы чонунга амдыызында маска кедери албан эвес деп сүмелзэн.

/ ТР-ниң Чазаның парлалга албаны.

| ТЫВАНЫҢ БАШТЫҢЫНЫҢ АЖЫЛ-ХЕРЭЭ |

Уругларның дыштанылга лагерлеринде

Эрткен неделяда Тываның Баштыңы Владислав Ховалыг Таңды кожуунга сургакчылап чораан. Чагытай хөлдүң эринде турар "Чагытай" болгаш "Байлак" чайгы дыштанылга лагерлерин харыылап турар албан черлериниң удуртукчуларындан дараазында дилеглер кирген. Ол дээрге электри четкилерин чаартыры, пляжты тургузары, Чагытай хөлдүң чанынга бүдүн чылдың лагерин тудары болур.

"Электри четкилериниң эргижирээнинден чырык бо-ла өже бээр. Аыш-чем белеткээринге болгаш өске-даа ажилдар кылырынга нарын бай-

далды тургузуп турар" – деп, республиканың Профэвилел федерациязының даргазы Галина Сюрюн дыңнаткан.

Шак-ла ындыг нарын айтырыг регионнуң Күш-ажыл болгаш социал камгалал яамызынга хамааржыр "Байлак" лагеринде болгаш Чеди-Хөл кожууннуң "Металлург" лагеринде база таваржып

турар.

Чаа негелделер ёзугаар, уругларга айыыл чок байдалды тургузары-биле, Чагытай хөлге эштирин хоруп каан. Ынчангаш хөлдүң эринге пляж дериг-херексели херек дээрзин өөредилге сайыды Алексей Храмцов дыңнаткан.

Ооң мурнунда турган Терешкова аттыг лагериниң

орнунга уругларга бүдүн чыл дургузунда ажилдаар лагерь тудуун эгелээр дугайында саналды күш-ажыл сайыдының бирги оралакчысы Шеңге Лапчаа кириген.

Бо бүгү дилеглерни болгаш саналдарны республиканың Баштыңы дыңнаан. Ону күүседир-биле удуртукчуларның боттарынга база даалгаларны

берген. Электри четкилерин чаартыр болгаш пляжты тургузар ажилдар 2023 чылда, дараазында дыштанылга сезонунуң эгезинге чедир кылдынган турар ужурулг.

А бүдүн чыл дургузунда уругларга лагерь тудуунга хөй түңнүг акша-хөреңги херек. Ынчангаш төлөвилелдин сметадын тургускаш, акшалан-дырышкынны кайыын алырын тодарадыр херек деп, Тываның Баштыңы Владислав Ховалыг түңнээн.

Ниитизи-биле уругларның чайгы дыштанылганын органи-застап турарынга регионнуң баштыңы таарзынган. Лагерьлерниң коллективтериниң, яамыларның болгаш аңаа хамааржыр албан черлериниң удуртукчуларының демниг ажылын ол демдеглээн.

/ Мergen КЫРГЫС.

| КЫШКА БЕЛЕТКЕЛ |

Хөмүр шыгжаар складтарны ажилдадыр

Бо чылын республиканың чурттакчылары күрүнениң хөмүр шыгжаар черлеринден хөмүрнү садып алырлар. Чеди кожуун төптеринде хөмүр шыгжаар черлерни эде чаартып, септеп, амгы үениң деңзилерин салып, видеохайгаарал системазын кожар. А Кызыл хоорайга чаа складты тудар.

Тываның Баштыңы Владислав Ховалыгның даалгазы-биле, хөмүрнүң чедишпезин болдурбас база өртекти кара тура-зында өстүрер чорукту чок кылыр дээш бо ажилдарны чорудуп турар.

Республиканың чуртталга-коммунал ажил-агый сайыды Мergen Мынын-оол Таңды, Тес-Хем база Эрзин кожууннарда хөмүр шыгжаар черлерни тудуп, чаагайжытканын Аппарат хуралында илеткээн. Бо чоокку хүннерде Кызыл, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик,

Мөңгүн-Тайга, Өвүр кожууннар ол ажилдарны доозар. Дөрт кожууннуң хөмүр шыгжаар черинге чаа килдерни эптээр-биле саткан.

Тываның Чуртталга-коммунал ажил-агый яамызы хөмүр сөөртүр база аай-дедир дажыглаарынга херек тускай техникалар – КамАЗ K2020 деп 12 автосамосвалдарны, кыдыындан чүдүрер 12 чүкк машиналарын саткан. А хөмүр шыгжаар черлерниң бодунга «ТОНАР» деп 4, «КамАЗ» деп 4 самосвалды, «НефАЗ» деп 9 кожугну болгаш 2 «МАЗ» деп улуг чүкк чүдүрер автотехниканы садарын планнаан. Шупту техниканы GPS-навигатор болгаш видеокамералар-биле четчелзэн. Хөй тонна чүдүрер самосвал машиналар бо неделяда Тывага чедип келир.

Чаартып, дерзэн хөмүр складтарынга харысалгалыг ажилдакчылардан шилип, ажилдадыр арганы кожуун

чагырга даргаларынга берген. Кожууннарның складтарын чүгле чаартыр эвес, а аар өртектиг техниканы база килдерни камнап, ону шынарлыг ажилдадырын чедип алыры – тус черниң кол айтыры.

Кожууннарда улуг складтарда тудуг ажилдары доостуру билек, ону ажылгалче

дарый кириер. Сентябрь 10-га чедир ол ажилдар доосту бээрин Чуртталга-коммунал ажил-агый яамызы аазаан. Бо неделяда республикада «Социал хөмүр» төлөвилели-биле одаар чүүлду дүжүрүп эгелээр.

/ ТР-ниң Чазаның парлалга албаны.

| ТЫВАНЫҢ БАШТЫҢЫНЫҢ АЖЫЛ-ХЕРЕКТЕРИ |

Таңдының лёну

Тываның Баштыңы Владислав Ховалыг эрткен неделяда Таңды кожуунга чедип, ооң хову-шөлдерин кезип, тараа болгаш оът-сигенниң чүү хире үнгенин көрүп, тараажылар-биле ужуражып, ажил-херектериниң байдалы-биле таныжып, арга-сүмө солчуп чугаалашкан.

Таңды кожуунда тараа ажил-агыйын чедишкенин сайзырадып турар фермерлерниң бирээзи Александр Боровиков. Ол үжөн чеди чыл дургунда Бай-Хаактың эмнелгезинге чолаачылап ажилдап чораан. Ынчалза-даа сагыш-сеткили кезээде чер-биле тудуш болгаш, 2007 чылда Успенка суурнуң чоогунда шөлдерден 205 га шөлдү чөпшээрди, эрги трактор садып алгаш, аңаа тарааны тарып өстүрүп эгелээн. Александр Боровиковтуң тараажы ажил-херээ чоорту шуудааш, 2013 чылда тараачын-фермер ажил-агыйын бүрүткеткен. Оңгар-Ховуда кагдыган тараа шөлдеринге тарааны катап тарып өстүрүп эгелээринге 2022 чылда ол идепкейлиг киришкен, аңаа кызыл-тастың, суланың, кырлыг-караның

үрезиннерин чаштырган, өзүмү багай эвес. Келир 2023 чылда Оңгар-Ховуга тараа тарып өстүрериниң хемчээлин А. Боровиков улам улгаттырар сорулгалыг.

Тараа аймаан тарып өстүреринге ада-өгбелерниң арга-дуржулгазын база Александр Максимович ажыглап турар. Шөлдериниң чамдызынга үрезинни күзүн чаштырып каарга, ол хөзүн адаанга доңмай кыштааш, чазын өзүп үнүп кээр. Эң ылаңгыя каңдаашкынныг агаар-бойдустуг чылдарда бо арга эвээш эвес дүжүттү өстүрүп алырының база бир магадылалы. Черле ынчаш, бо тараажыны чогаадыкчы сагыш-сеткилдиг кижиде санап болур. Бо чылын дөртөн га черге лённуң үрезинин чаштырган, ооң дүжүдү багай эвес болурунга идегеп турар. А. Боровиков лённу дужа-келбике тарып өстүрө бербээн. Таңдыга көжүп келген орус тараачынар лённу тарып өстүрүп турганнар. Совет үеде, чүге-ле ийик, бо культураны тарып өстүрерин кагган. Ооң чылдагааны лённу улуг хемчээлдиг кылдыр болбаа-зырадыры берге болганы-ла ол боор оң. Амгы үениң чаа технологиялары-биле лённу

хөйүн болбаа-зырадып болур. Лёндан сыскырып алган үстү чүгле чөмгө эвес, ол дыка ажыктыг эм-дом шынарларлыг боорга, медицинага болгаш өске-даа адырларда ажыглап турар.

Лённуң шөлге Тываның Баштыңы Владислав Ховалыг барып, ооң өзүмнерниң багай эвезин көргөш, ооң дүжүдүндөн ап болур кол продукт – үстү бүдүреринге херек дериг-херекселди садып алырынга деткимчени көргүзерин аазаан. Таңдыга тарып өстүрген лёндан үс болгаш оон ылгап алган өске-даа продукция Тываның онзагай продуктуларының бирээзи апаар чадавас.

ЧАА ТУДУГЛАР

Бай-Хаак суурда тудуп турар чаа тудуг объектилеринге Тываның Баштыңы Владислав Ховалыг чораан. Ол шыңгы кичээнгеин 825 өөреникчи өөренир чаа школаның тудуунче угландырган. Школаның тудуун федералдыг болгаш республика бюджеттеринден акшаландырып турар. Тудуг ажилдарының кандыг чоруп турарын, тудуг материалдары-биле хандырылгазын Владислав Ховалыг

хынааш, школыны тудуп турар тудуг организацияларының удуртукчулары-биле ажил-херектерни сайгарып чугаалашкаш, школының тудуу ооң бодунуң хууда хайгааралында турарын демдегеп, школыны эки шынарлыг туткаш, керээлдерде айыттыган хуусаада

ажыглалга кириерин сагындырган.

Хамааты байдалды бүрүткээр база Хөй угланышкынныг ажил-чорудулгалыг төп деп албан черлериниң бажыңнарының тудуун “бот ажил-агыйжы арга”-биле азы тус черде албан черлериниң артыкшылдыг акша-хөреңгизи-биле чорудуп турар. Бо албан черлериниң бажыңнарының тудуу кандыг чоруп турарын Владислав Ховалыгга көргүзүп тура, албан черлериниң бажыңнарын “бот ажил-агыйжы арга”-биле тударының арга-дуржулгазы республикада нептереп эгелээнин Таңды кожууннуң чагырга даргазы Алик Моңгуш демдеглээн.

/ М. КЫРГЫС.

» Таңдыга тарып өстүрген лёндан үс болгаш оон ылгап алган өске-даа продукция Тываның онзагай продуктуларының бирээзи апаар чадавас.

| КӨДЭЭДЕ СПОРТ |

Чаа-Хөлдүн “Эзирлер уязы”

Бичии оолдар, уругларны спортка хаара тударынга байдал Чаа-Хөл кожуунда улам таарымчалыг апарган. Дүүн, август 9-та, Чаа-Хөл суурга “Эзирлерниң уязы” биче спорт залдың эжиكتери байырлыгы-биле ажыттынып, спортка хандыкшылдыг оолдар, уругларны хүлээп алган. Чаа-Хөлдүн бичии мөгелери “Эзирлер уязынга” баштайгы девиг езулалын эрттирип, девээннер.

Чаа-Хөлдүн “Эзирлер уязын” 2021 чылдың сентябрь айда тус черниң чурттакчы чону боттарының деми, улусчу арга-биле тудуп кирипкен. Эгезинден тура-ла чаа-хөлчүлерниң “Эзирлер уязының” тудуунга киржилгези кончуг идепкейлиг болган. Чүгле кыштың соок хүннеринде түр када соксаш кынган. 2022 чылдың чазы дүжери билек-ле, спорт залының тудуун улаштыр тудуп кирипкен. Эң ылаңгыя күш-культура башкылары, спорттуң аңгы-аңгы хевирлеринге тренерлер дыка кызымак ажылдааннар. “Эзирлер уязының” тудуунга ажилдаан кижилер шупту боттарының күш-ажылы дээш согур көпеек-даа ажил төлөвиринге албааннар. А Чаа-Хөл суурнуң чурттакчыларының өг-бүлө-

лери тудугга ажилдааннарны элчежип чөмгөрип турганнар. Малчыннар тудугжуларны тыва улустуң ынак чеми “изиг хан”-биле хүндүлөп, зыт-биле хандырып, деткимчени көргүскеннер.

Тываларның “Демниг сааскан төвө тудуп чиир” деп үлегер домаанда ышкаш, Чаа-Хөл суурнуң чурттакчылары демниг ажылдааш, 2022 – 2023 өөредилге чылынга уткуштур “Эзирлер уязын” тудуп доозупкан.

Спортчу биче ордунуң байырлыг ажыдышкынынга чүгле Чаа-Хөл суурнуң чону

эвес, Ак-Туруг, Булуң-Терек, Шаңчы суурларның спортка хандыкшылдыг чурттакчылары болгаш чалаткан аалчылар база келгеннер. “Эзирлер уязын” ажыглалга киригениниң байырлалын Чаа-Хөл кожууннуң Төлээлекчилер хуралының даргазы Арина Чамбал ажыткаш, тус черге улуг ужур-дузалыг онзагай болуушкун-биле холбаштыр бичии спортчуларга, оларның күш-культура башкыларына, спортчу тренерлерге, ада-иелерге байырны чедирген.

“Эзирлер уязының” байырлалына чалаттырган

аалчыларның аразындан Тыва Республиканың Дээди Хуралының Даргазы Каң-оол Даваа, Тываның күрүне университетиниң башкызы, биология эртемнериниң кандидады, республиканың хоочун спортчуларының бирээзи Сергей Ондар олар “Эзирлер уязының” ажыттынганы-биле чаа-хөлчүлерге, эң ылаңгыя, спортчу оолдар, уругларга байырны чедирип, “Эзирлер уязынга” спортчу маргылдааларга ыяк кылдыр белеткенип алгаш, спортчу тиилелгелерниң бединче ужуп үнерин күзээтнер.

“Эзирлер уязын” тударынга эң идепкейлиг киришкен Чаа-Хөлдүн чурттакчыларын шаңнап-мактаан. Оларның аразында тренер башкылар Ачыты Сарым-оол, Радомир Данзын, Анжела Моңгуш дээш өскелерге-даа Мактал бижиктерни, үнелиг белектерни тывыскаш.

Чаа-Хөл кожуунда спорттуң материал-техниктиг бааза-зы сөөлгү ийи чылдарда элээн быжыккан деп болур. Эрткен 2021 чылдың күзүн Ак-Туруг суурга аңгар хевирниң спорт залын ажыглалга кириген. Булуң-Терек суурга “Эзирлерниң уязы” хүреш залын туткан. Чаа-Хөлдүн “Эзирлер уязы”-биле кады 3 чаа спорт залы ажыглалга киргени ол.

“Эзирлер уязын” хүреш залы деп санап турза-даа, аңаа чүгле мөгелерни эвес, спорттуң өске-даа хевирлеринге аныяк-өскенни хаара тудуп, өөредип, шыырак спортчуларны белеткеп үндүрүп болурун арга-дуржулга көргүскөн.

Чаа-Хөлдүн спортчу ат-алдарын Аян Сараа, Айдын Отчуржап, Саян Сат дээш өске-даа мөгелер республика чергелиг болгаш оон дашкаар маргылдааларга ылапты-биле камгалап, тиилелгелерниң бедик чадаларынче үнүп чорааннар. Чаа-Хөлге “Эзирлер уязы” туттунган соонда ындыг спортчуларның саны улам көвүдээр, Чаа-Хөл кожууннуң спортчу сүлдэзи дыка бедик киискири чугаажок.

/ “Шынның” корр.

Күш-ажылчы оруумче үндүрген даргам

«Тываның аныяктары» солунуң редактору Светлана Сүүр-ооловна Монгуштуң ажилдаар өрээлинге 34 чыл бурунгаар бир киргенимни черле утпас мен.

1988 чылдың июль айның эге хүнери. Студент чылдарымда «Тываның аныяктарына» кыска чүүлдерни бижип чораан болгаш, ук солундан ажил айтырып барган мен. Ынчан Светлана Сүүр-ооловна мени, дүүнү студентини, дыка чазык хүлээп алган чүве. Хөй-даа айтырыглар салбаан. «Ажылга август 1-де хүлээп алыр мен. Күрүне шылгалдаларын чаа эрткен улус бо айда дыштанып алыңар» дээн.

Август 1-де «Тываның аныяктары» солунуң корреспондентизи кылдыр ажилче үндүм. Светлана Сүүр-ооловна өөм ишти Алефтина Талгы-жаковна-биле база ынчан таныжып алган. Оон бээр хөй чылдар эрткен. Бо хүннерде безин ужурашкан санында аалым иштин, ажы-төлүм айтырар, чүнү кылып чоруурун сонуургаар кижини.

Кижини эки кижини ажылга баштай хүлээп алырга, оон ыңайгы күш-ажылчы амыдыралы безин эки, чогуңгур болур чораан. Каш ай ажылдап чорумда, баштай килдис эргелекчилеткеш, оон харысалгалыг секретарь албан-дужалче редактор депшиткен. Удуртукчумнуң бүзүрелин бадыйткаар дээш, шору ажылдап чораан хевирлиг мен. Каш чылдар эрткенде, Светлана Сүүр-ооловна

республиканың улуг солуну «Шынны» удурту бээрке безин кады ажылдажылгавыс уламчылаан.

Светлана Сүүр-ооловна «Тываның аныяктары» болгаш «Шын» солуннарга үр чылдарда кол редакторлап чорааш, ажылдакчыларының амыдырал-чуртталгазын үргүлчү сонуургаар, оларның айтырыгларын шиитпирлежир буян сеткилдиг кижини. «Тываның аныяктарына» ажылдааш, чыл ажып чорумда солунуң чаагайжыттыг чаа квартиразындан улуг өрээлди берди. Оон дүлгүүрүн холга алырывыска, өрээли-виске келгеш, өг-бүлевиске байыр чедирип, чагыг-сөзүн берип, амыдыралывыска аас-кежикти, чедишкиннерни күззенин утпас мен.

Редакторувус ачызында ол квартираны бистиң өг-бүлевис бүрүнү-биле каш чыл иштинде амыр-чыргалдыг ээлеп чурттаан. Үш ажы-төлүм ийги-зи Айдың аңаа төрүттүнген. Ол үеде Кызылга чурттаар оран-сава тывары ындыг амыр эвес турганын улуг назылыг улус сактыр. Светлана Сүүр-ооловна бисти үргүлчү дыка деткип чораан. Ам бодап олурарымга, даргам боду ол чылдарда көңүс аныяк кижини чораан-дыр ийин.

Совет үеде солуннар хүннери районнарга, албан-организацияларга бо-ла эртер. Номчукчулары-биле харылзаа ол хире быжыг турган. Коллективтиг үнүшкүннер үезинде Светлана Сүүр-ооловнаның удуртулгазы-биле дыка хөй суму-суурларга чедип чордувус. Солун медээлер, чурумалдар,

«Хүндүлүг Светлана Сюр-ооловна!

«Шын» солунуң коллективиниң болгаш хөй санныг номчукчулары, хоочуннарының мурнундан төрүттүнген хүнүңер-биле сагыш-сеткилдин ханызындан байырывысты хүлээп ап көрүңер!

Силерниң тыва чоннуң кол индир болган байлак төөгүлүг «Шын» солунувусту удуртуп чораан кол редакторларның аразында бир дугаар херээжен удуртукчу болганыңарны бөгүн онзагайлап демдеглевес арга чок. Хөй чылдар дургузунда ажылдааш, тыва журналистиканың хөгжүлдизинге кириген улуг үлүг-хууңарны бедии-биле үнелеп турарывысты амгы салгалдың мурнундан чугаалап тура, Силерге улуу-биле четтиргенивисти илереттивис!

Мугур хар харлаан юбилейиңер-биле быжыг кадыкшылды, тура-сорукту, чаагай сеткил долган чедимчелиг амыдыралды күзедивис!

«Шын» солунуң коллективи.

очерктер «хайдынып», Тываның кайы булунуңа четпээн дээр. Ынчан улус журналистери сонуургаар, оларны хүндүлээр, чугаа-соотка ажык боор чүве. Эх, чогадыкчы ажылдыг улуска онза үелер турган-дыр ийин!

Ол шагда солунга чүүл бүрүзүн корреспондент боду тып, бижип, салыр чүве болбазыкпе. Ажылың каш чаданы (хыналданы) эртип чорааш, чырыкче үнер. Харысалга, негелде чогадыкчы эш-өөрнүң, редакцияның мурнундан улуг турган. Солуннарның материалдары база бот-боттарына дөмөлөшпөс, тус-тузунда авторларлыг турар ужурулуг. Ам дээрке сандайдан турбайн-на интернет четкилеринден херек чүүлдерни тып алгаш, солун-сеткүлдүргө саат чокка салыптар апар-

ган чүве ышкыжыл.

Светлана Сүүр-ооловна бүгү назынын журналистикага тураскааткан. Үр чылдарда республиканың кол солуннары – «Шын» биле «Тываның аныяктары» удуртуп, кол редакторлап чорду. Амгы үеде хүндүлүг дыштанылгада, ынчалза-даа кады ажылдап чораан эш-өөрү, өөреникчилери-биле харылзаазын үспейн чоруур.

Ол өөнүң ээзи Данил Дадар-оолович-биле ийи ажы-төлү – Аяс биле Наташаны төлөпиг кижилер кылдыр өстүрген. Амгы үеде уйнуктарын хүн бүрүде карактажып чоруур. Оглу Аяс Алтайда күрүнениң эмчи академиязынга өөренип турда, шеригже кыйгырткан. Аңаа хайгыылчы-снайпер шериг мергежилдиг турган. Чечен Республика девискээринге терроризмге удур операцияга киржип тургаш, 2001 чылдың май төнчүзүндө маадырлыгы-биле амы-тынындан чарылган. Чок болган соонда Аяс Монгушка Эрес-дидим чорук орденни РФ-тиң Президентизиниң чарлыгы-биле тывыскан. Уруу Наталья Даниловна ТР-ниң Дээди судунуң судьязының дузалакчызы.

Светлана Сүүр-ооловна бо хүннерде улуг юбилейин демдеглеп турар. Ол чурт болгаш республика деңнелдиг хөй шаңнал-макталдарның эдилекчизи. Ажылым аайы-биле удуртукчумга, амыдыралымда деткикчимге ууттунмас аас-кежикти, чидиг бистиг демир-үжүктү, а эң кол чүве – быжыг кадыкшылды күзедим!

/ Юрий ДАРБАА.

Аныяк мөгелер ээлчеглиг медальдарын чаалап алган

Бо хонуктарда якуттарның хапсагай хүрежинге салыглар доозулган. Сүт-Хөл, Улуг-Хем, Кызыл кожууннарның база Кызыл хоорайның спорт школаларының сургуулдары алды аңгы бөлүккө хүрешкеш, Россияның чыынды командазынга 5 медальды чаалап эккелген – 1 алдын, 2 мөңгүн база 2 хүлер.

70 кил мөгелер аразында Айрат Ооржак кымга-даа аштырбайн, чемпионнаан. Ол сумога база тыва хүрештерге республика чемпиону, а делегей чергелиг оюннарда бирги алдын медалы бооп турар.

Дайза Ондар база Буян Монгуш боттарының деңзилери – 62 база 70 килдерге ийги черни ээлеп, мөңгүн медальдарны чаалап алган. Олар шыырак дээн якут мөгелерге душканнар.

Спорттун хевиринге Буян-Бадырды

Ондар (50 кг) биле Чимит Соян (55 кг) үшкү черлерни ээлээн.

Тываның Баштыңы Владислав Ховалыг бодунуң блогунда делегей маргылдаазында Россияны болгаш Тываны төлөптү-биле төлээлээн бичии мөгелерге ам-даа спортчу чедишкиннерни күзеп, байырын чедирган.

Июль 27-ден август 8-ке чедир, Владивосток хоорайда элээди спортчулар аразында делегейниң спортчу маргылдаалары эртип турарын сагындыраал. Ында 12 чурттардан 13-тен 16 хар чедир элээди спортчулар аразында спортчу маргылдаалар болуп турар.

Бистиң бичии мөгелеривис Эртине Иргит биле Булат Ооржак спортчу хүреште мөңгүн медальдарны чаалап алганын сагындыраал.

/ ТМГ медээлер.

«Тыва Республиканың Тере-Хөл кожууну» муниципалдыг районнун Төлээлекчилер хуралының алдыгы чыыжының депутаттарынга бүрүткеткен кандидаттар дугайында медээлер

Фамилиязы, ады, адазының ады	Август-оол Людмила Монгушовна
Төрүттүнген чылы	1956
Төрүттүнген чери	Тыва АССР-ниң Тес-Хем районунун Самагалтай сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизинин, районунун, хоорайының, өске чуртталга пунктузунун ады	Тыва Республика, Тере-Хөл район, Кунгуртук суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Кызылдың күрүнениң башкы институту, 1988
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	Тыва Республиканың Тере-Хөл районунун Кунгуртук суурунун ниити өөредилгелиг ортумак школазы муниципал бюджеттиг ниити өөредилге албан чери
Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	директор
Кандидат кылдыр депшиткени	Бүгү-российжи «ЧАНҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның Тываның регионалдыг салбырындан депшиткен
Политиктиг партияга кандидаттың хамааржылгазының дугайында медээ	Бүгү-российжи «ЧАНҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның кежигүнү
Соңулда киржикчизинин эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунун девискээр соңулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/29-5 шийтпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Байыр Орлана Семеновна
Төрүттүнген чылы	1983
Төрүттүнген чери	Тыва АССР-ниң Эрзин районунун Мөрен сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизинин, районунун, хоорайының, өске чуртталга пунктузунун ады	Тыва Республика, Тере-Хөл район, Кунгуртук суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Федералдыг күрүне бюджеттиг дээди профессионал эртемниг өөредилге албан чери «Бурятияның В.Р. Филиппов аттыг көдээ ажил-агый академиязы», 2013
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	Тере-Хөл кожуунун чагыргазы
Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	Субсидиялар санаашкынының талазы-биле специализи
Кандидат кылдыр депшиткени	Бүгү-российжи «ЧАНҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның Тываның регионалдыг салбырындан депшиткен
Политиктиг партияга кандидаттың хамааржылгазының дугайында медээ	Бүгү-российжи «ЧАНҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның кежигүнү
Соңулда киржикчизинин эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунун девискээр соңулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/23-5 шийтпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Бузуя Сайдана Анатольевна
Төрүттүнген чылы	1997
Төрүттүнген чери	Россия, Тыва Республика, Кызыл районунун Кунгуртук сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизинин, районунун, хоорайының, өске чуртталга пунктузунун ады	Тыва Республика, Тере-Хөл район, Кунгуртук суур
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	Тере-Хөл кожуунун чагыргазы
Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	Назы четпээн уруглар херектеринин болгаш оларның эргелерин камгалаар талазы-биле комиссияның харысгалгалыг секретары
Кандидат кылдыр депшиткени	Бүгү-российжи «ЧАНҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның Тываның регионалдыг салбырындан депшиткен
Политиктиг партияга кандидаттың хамааржылгазының дугайында медээ	Бүгү-российжи «ЧАНҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның кежигүнү
Соңулда киржикчизинин эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунун девискээр соңулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/27-5 шийтпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Дагба Орлан Борисович
Төрүттүнген чылы	1986
Төрүттүнген чери	Тыва АССР-ниң Кызыл районунун Кунгуртук сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизинин, районунун, хоорайының, өске чуртталга пунктузунун ады	Тыва Республика, Тере-Хөл район, Калгы сумузу
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Тыва Республиканың Күрүнениң профессионал өөредилге албан чери «Олиппийи курлавырның училищези (техникум)», 2015
Кылып турар ажылы	Малчын
Кандидат кылдыр депшиткени	Бодун кандидат кылдыр депшидер чурум өзугаар депшиткен
Соңулда киржикчизинин эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунун девискээр соңулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/14-5 шийтпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Дажы-Сегбе Аржана Владленовна
Төрүттүнген чылы	1988
Төрүттүнген чери	Тыва АССР-ниң Кызыл районунун Кунгуртук сууру

Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизинин, районунун, хоорайының, өске чуртталга пунктузунун ады	Тыва Республика, Тере-Хөл район, Кунгуртук суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Федералдыг күрүне бюджеттиг дээди профессионал эртемниг өөредилге албан чери «Иркутск хоорайда Иркутскунун күрүнениң көдээ ажил-агый академиязы», 2014
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	«Республиканың ветеринария төвү» күрүне бюджеттиг албан черинин Тере-Хөлде салбыры
Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	эргелекчи
Кандидат кылдыр депшиткени	Бүгү-российжи «ЧАНҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның Тываның регионалдыг салбырындан депшиткен
Политиктиг партияга кандидаттың хамааржылгазының дугайында медээ	Бүгү-российжи «ЧАНҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның кежигүнү
Соңулда киржикчизинин эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунун девискээр соңулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/30-5 шийтпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Долзатмаа Айлаш Эрес-ооловна
Төрүттүнген чылы	1973
Төрүттүнген чери	ТР-ниң Кызыл районунун Кунгуртук сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизинин, районунун, хоорайының, өске чуртталга пунктузунун ады	Тыва Республика, Тере-Хөл кожуун, Кунгуртук суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Федералдыг күрүне бюджеттиг дээди профессионал эртемниг өөредилге албан чери «Тываның күрүне университети», 2014
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	ТР-ниң Тере-Хөл кожуунун чагыргазы
Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	социал политика талазы-биле дарганың оралакчызының хүлээлгезин күүседип турар
Кандидат кылдыр депшиткени	Бодун кандидат кылдыр депшидер чурум өзугаар депшиткен
Соңулда киржикчизинин эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунун девискээр соңулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/13-5 шийтпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Долзатмаа Аян Шининович
Төрүттүнген чылы	1972
Төрүттүнген чери	ТР-ниң Кызыл районунун Кунгуртук сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизинин, районунун, хоорайының, өске чуртталга пунктузунун ады	Тыва Республика, Тере-Хөл кожуун, Кунгуртук суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Федералдыг күрүне бюджеттиг дээди профессионал эртемниг өөредилге албан чери «Россия Федерациязының Иштики херектер яамызы Сибирьниң юридиктиг институту» 2005
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	Россияның ОБЯ-ның Кол эргелелиниң Тере-Хөл кожуун камгалалының талазы-биле 21-ги өрт-камгалал кезээ
Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	өртчү
Кандидат кылдыр депшиткени	Бодун кандидат кылдыр депшидер чурум өзугаар депшиткен
Политиктиг партияга кандидаттың хамааржылгазының дугайында медээ	Тере-Хөл кожуунун девискээр соңулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/12-5 шийтпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Доржу Татьяна Федоровна
Төрүттүнген чылы	1961
Төрүттүнген чери	ТР-ниң Кызыл районунун Кунгуртук сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизинин, районунун, хоорайының, өске чуртталга пунктузунун ады	Тыва Республика, Тере-Хөл кожуун, Кунгуртук суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Кызылдың күрүнениң башкы институту, 1992
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	Бүгү-российжи «ЧАНҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның Тываның регионалдыг салбыры
Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	күүсекчи секретарь
Кандидат кылдыр депшиткени	Бүгү-российжи «ЧАНҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның Тываның регионалдыг салбырындан депшиткен
Политиктиг партияга кандидаттың хамааржылгазының дугайында медээ	Бүгү-российжи «ЧАНҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның кежигүнү

(Уланчызы 6,7,8-ки арыннарда).

Соңгулда киржикчизиниң эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунунуң девискээр соңгулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/37-5 шиитпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн
-------------------------------------	---

Фамилиязы, ады, адазының ады	Доржу Татьяна Федоровна
Төрүттүнген чылы	1961
Төрүттүнген чери	ТР-ниң Кызыл районунуң Кунгуртуг сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизиниң, районунуң, хоорайының, өске чуртталга пунктузунуң ады	Тыва Республика, Тере-Хөл кожуун, Кунгуртуг суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Кызылдың күрүнениң башкы институту, 1992
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	Бүгү-российжи «ЧАҢҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның Тываның регионалдыг салбыры
Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	күүсекчи секретарь
Кандидат кылдыр депшиткени	Бүгү-российжи «ЧАҢҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның Тываның регионалдыг салбырындан депшиткен
Политиктиг партияга кандидаттың хамааржылгазының дугайында медээ	Бүгү-российжи «ЧАҢҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның кежигүнү
Соңгулда киржикчизиниң эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунунуң девискээр соңгулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/37-5 шиитпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Дудуп Аян Михайлович
Төрүттүнген чылы	1972
Төрүттүнген чери	Тыва АССР-ниң Кызыл районунуң Кунгуртуг сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизиниң, районунуң, хоорайының, өске чуртталга пунктузунуң ады	Тыва Республика, Тере-Хөл район, Кунгуртуг суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Кызыл хоорайының күрүнениң эвес ортумак профессионал өөредилге албан чери Кызылдың экономика болгаш хереплекчилер кооперациязының эрге-хоойлу техникуму, 2010
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	Шынаа көдээ сумунуң чагыргазы
Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	даргазы
Кандидат кылдыр депшиткени	Бүгү-российжи «ЧАҢҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның Тываның регионалдыг салбырындан депшиткен
Политиктиг партияга кандидаттың хамааржылгазының дугайында медээ	Бүгү-российжи «ЧАҢҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның кежигүнү
Соңгулда киржикчизиниң эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунунуң девискээр соңгулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/31-5 шиитпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Дудуп Томур Михайлович
Төрүттүнген чылы	1981
Төрүттүнген чери	ТР-ниң Кызыл районунуң Кунгуртуг сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизиниң, районунуң, хоорайының, өске чуртталга пунктузунуң ады	Тыва Республика, Тере-Хөл кожуун, Кунгуртуг суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Тыва Республиканың күрүне бюджеттиг профессионал өөредилге албан чери «Кызылдың А.Б. Чыргал-оол аттыг уран чүүл колледжи», 2019
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	Каргы сумузунуң көдээ Культура бажыңы
Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	директор
Кандидат кылдыр депшиткени	Бодун кандидат кылдыр депшидер чурум ёзугаар депшиткен
Соңгулда киржикчизиниң эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунунуң девискээр соңгулда комиссиязының 2022.08.05-те үнген № 5/15-5 шиитпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Дыгый-оол Саяна Кан-ооловна
Төрүттүнген чылы	1984
Төрүттүнген чери	Тыва Республиканың Бай-Тайга районунуң Тээли сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизиниң, районунуң, хоорайының, өске чуртталга пунктузунуң ады	Тыва Республика, Тере-Хөл район, Кунгуртуг суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Кызылдың күрүнениң эмчи училищези, 2004
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	ТР-ниң күрүне бюджеттиг кадык камгалал албан чери Тере-Хөл кожуунунуң төп эмнелгези
Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	рентгенолаборант
Кандидат кылдыр депшиткени	Бүгү-российжи «ЧАҢҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның Тываның регионалдыг салбырындан депшиткен
Политиктиг партияга кандидаттың хамааржылгазының дугайында медээ	Бүгү-российжи «ЧАҢҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның кежигүнү
Соңгулда киржикчизиниң эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунунуң девискээр соңгулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/26-5 шиитпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Идам Айна Артуровна
Төрүттүнген чылы	1984
Төрүттүнген чери	Тыва АССР-ниң Кызыл районунуң Кунгуртуг сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизиниң, районунуң, хоорайының, өске чуртталга пунктузунуң ады	Тыва Республика, Тере-Хөл район, Кунгуртуг суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Кызыл хоорай, Федералдыг күрүне бюджеттиг дээди профессионал эртемниг өөредилге албан чери «Тываның күрүне университеди», 2011 г
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	Хуу сайгарлыкчы
Кандидат кылдыр депшиткени	Бүгү-российжи «ЧАҢҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның Тываның регионалдыг салбырындан депшиткен
Политиктиг партияга кандидаттың хамааржылгазының дугайында медээ	Бүгү-российжи «ЧАҢҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның кежигүнү
Соңгулда киржикчизиниң эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунунуң девискээр соңгулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/22а-5 шиитпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Магбын Омак Анатольевич
Төрүттүнген чылы	1985
Төрүттүнген чери	Тыва АССР-ниң Кызыл районунуң Кунгуртуг сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизиниң, районунуң, хоорайының, өске чуртталга пунктузунуң ады	Тыва Республика
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Москва хоорай, Дээди профессионал эртемниң автономнуг коммерциялыг эвес организациязы Академиктиг Делегей Институту, 2013
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	М.Д. Дудуп аттыг көдээ Культура бажыңы
Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	директор
Кандидат кылдыр депшиткени	Бодун кандидат кылдыр депшидер чурум ёзугаар депшиткен
Соңгулда киржикчизиниң эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунунуң девискээр соңгулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/17-5 шиитпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Манчын Экер-оол Маринович
Төрүттүнген чылы	1968
Төрүттүнген чери	Тыва АССР-ниң Кызыл районунуң Кунгуртуг сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизиниң, районунуң, хоорайының, өске чуртталга пунктузунуң ады	Тыва Республика, Тере-Хөл район, Кунгуртуг суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Кызылдың күрүнениң башкы институту, 1992
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	Муниципалдыг казна ниити өөредилге албан чери «Алыгджерниң ниити өөредилгелиг ортумак школа-интернады»
Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	математика башкызы
Кандидат кылдыр депшиткени	Бодун кандидат кылдыр депшидер чурум ёзугаар депшиткен
Соңгулда киржикчизиниң эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунунуң девискээр соңгулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/16-5 шиитпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Мунзук Владислав Доржуевич
Төрүттүнген чылы	1964
Төрүттүнген чери	Тыва АССР-ниң Кызыл районунуң Кунгуртуг сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизиниң, районунуң, хоорайының, өске чуртталга пунктузунуң ады	Тыва Республика, Тере-Хөл район, Кунгуртуг суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Тываның көдээ ажыл-агый техникуму, 1988
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	Хуу сайгарлыкчы
Кандидат кылдыр депшиткени	Бодун кандидат кылдыр депшидер чурум ёзугаар депшиткен
Политиктиг партияга кандидаттың хамааржылгазының дугайында медээ	Бүгү-российжи «ЧАҢҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның кежигүнү
Соңгулда киржикчизиниң эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунунуң девискээр соңгулда комиссиязының 2022.08.05-те үнген № 5/18-5 шиитпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Мунзук Радик Семенович
Төрүттүнген чылы	1966
Төрүттүнген чери	Тыва АССР-ниң Кызыл районунуң Кунгуртуг сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизиниң, районунуң, хоорайының, өске чуртталга пунктузунуң ады	Тыва Республика, Тере-Хөл район, Кунгуртуг суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Москва хоорай, Федералдыг күрүне бюджеттиг дээди профессионал эртемниг өөредилге албан чери «Москваның күрүнениң культура болгаш уран чүүл университеди», 2005

Кол кылып турар ажылы азы албан чери	Түр үеде ажылдавайн турар
Кандидат кылдыр депшиткени	Бүгү-российжи « ЧАҢГЫС ДЕМНИГ РОССИЯ » политиктиг партияның Тываның регионалдыг салбырындан депшиткен
Политиктиг партияга кандидаттың хамааржылгазының дугайында медээ	Бүгү-российжи « ЧАҢГЫС ДЕМНИГ РОССИЯ » политиктиг партияның кежигүнү
Соңулда киржикчизиниң эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунунң девискээр соңулда комиссиязының 2022.08.05-те үнген № 5/34-5 шиитпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Сандак Руслана Бадарчиевна
Төрүттүнген чылы	1972
Төрүттүнген чери	Тыва АССР-ниң Кызыл районунуң Кунгуртук сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизиниң, районунуң, хоорайының, өске чуртталга пунктузунуң ады	Тыва Республика, Тере-Хөл район, Кунгуртук суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Абакан хоорай, Федералдыг күрүне бюджеттиг дээди профессионал эртемниг өөредилге албан чери «Хакасияның Н.Ф. Катанов аттыг күрүне университеди», 2013
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	«Хүнчүгеш» уруглар сады
Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	эргелекчи
Кандидат кылдыр депшиткени	Бүгү-российжи « ЧАҢГЫС ДЕМНИГ РОССИЯ » политиктиг партияның Тываның регионалдыг салбырындан депшиткен
Политиктиг партияга кандидаттың хамааржылгазының дугайында медээ	Бүгү-российжи « ЧАҢГЫС ДЕМНИГ РОССИЯ » политиктиг партияның кежигүнү
Соңулда киржикчизиниң эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунунң девискээр соңулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/25-5 шиитпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Серээдар Владислав Монгун-оолович
Төрүттүнген чылы	1973
Төрүттүнген чери	ТР-ниң Эрзин кожуунунң Эрзин сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизиниң, районунуң, хоорайының, өске чуртталга пунктузунуң ады	Тыва Республика, Тере-Хөл кожуун, Кунгуртук суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Тываның көдээ ажыл-агый техникуму, 1999
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	Тываның гидрометеорология болгаш бойдус хүрээленинге мониторинг чорудар төвү
Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	техник-метеоролог
Кандидат кылдыр депшиткени	Бүгү-российжи « ЧАҢГЫС ДЕМНИГ РОССИЯ » политиктиг партияның Тываның регионалдыг салбырындан депшиткен
Политиктиг партияга кандидаттың хамааржылгазының дугайында медээ	Бүгү-российжи « ЧАҢГЫС ДЕМНИГ РОССИЯ » политиктиг партияның кежигүнү
Соңулда киржикчизиниң эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунунң девискээр соңулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/36-5 шиитпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Сундуй Даши Артурович
Төрүттүнген чылы	1995
Төрүттүнген чери	Тыва Республиканың Кызыл районунуң Кунгуртук сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизиниң, районунуң, хоорайының, өске чуртталга пунктузунуң ады	Тыва Республика, Тере-Хөл район, Кунгуртук суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Федералдыг күрүне бюджеттиг дээди профессионал эртемниг өөредилге албан чери «Тываның күрүне университеди», Кызыл хоорай, 2019
Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	Түр үеде ажылдавайн турар
Кандидат кылдыр депшиткени	Бодун кандидат кылдыр депшидер чурум ёзугаар депшиткен
Соңулда киржикчизиниң эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунунң девискээр соңулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/21-5 шиитпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Сундуй Уран-кыс Ивановна
Төрүттүнген чылы	1975
Төрүттүнген чери	Тыва АССР-ниң Кызыл районунуң Кунгуртук сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизиниң, районунуң, хоорайының, өске чуртталга пунктузунуң ады	Тыва Республика, Тере-Хөл район, Кунгуртук суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Кызыл хоорайның Профессионал училищези № 10, 2006
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	Хуу сайгарлыкчы
Кандидат кылдыр депшиткени	Бүгү-российжи « ЧАҢГЫС ДЕМНИГ РОССИЯ » политиктиг партияның Тываның регионалдыг салбырындан депшиткен
Политиктиг партияга кандидаттың хамааржылгазының дугайында медээ	Бүгү-российжи « ЧАҢГЫС ДЕМНИГ РОССИЯ » политиктиг партияның кежигүнү
Соңулда киржикчизиниң эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунунң девискээр соңулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/33-5 шиитпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Сурунгур Айдыс Алексеевич
Төрүттүнген чылы	1985
Төрүттүнген чери	Тыва АССР-ниң Кызыл районунуң Кунгуртук сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизиниң, районунуң, хоорайының, өске чуртталга пунктузунуң ады	Тыва Республика, Тере-Хөл район, Кунгуртук суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Красноярск хоорай, Федералдыг күрүне бюджеттиг дээди профессионал эртемниг өөредилге албан чери «Сибирьниң федералдыг университеди», 2009
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	Түр үеде ажылдавайн турар
Кандидат кылдыр депшиткени	Бүгү-российжи « ЧАҢГЫС ДЕМНИГ РОССИЯ » политиктиг партияның Тываның регионалдыг салбырындан депшиткен
Политиктиг партияга кандидаттың хамааржылгазының дугайында медээ	Бүгү-российжи « ЧАҢГЫС ДЕМНИГ РОССИЯ » политиктиг партияның кежигүнү
Соңулда киржикчизиниң эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунунң девискээр соңулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/35-5 шиитпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Сурунгур Алдын-оол Константинович
Төрүттүнген чылы	1976
Төрүттүнген чери	Тыва АССР-ниң Кызыл районунуң Кунгуртук сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизиниң, районунуң, хоорайының, өске чуртталга пунктузунуң ады	Тыва Республика, Тере-Хөл район, Кунгуртук суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Тыва Республиканың күрүне бюджеттиг профессионал өөредилге албан чери «Кызылдың транспорт техникуму», 2016
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	Тере-Хөл кожуунунң күш-ажыл камгалаар талазы-биле өрт-камгаламдыг 21 кезээ
Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	чолаачы
Кандидат кылдыр депшиткени	Бодун кандидат кылдыр депшидер чурум ёзугаар депшиткен
Соңулда киржикчизиниң эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунунң девискээр соңулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/22-5 шиитпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Ховалыг Чинчи Орлан-ооловна
Төрүттүнген чылы	1993
Төрүттүнген чери	Тыва Республиканың Кызыл районунуң Кунгуртук сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизиниң, районунуң, хоорайының, өске чуртталга пунктузунуң ады	Тыва Республика, Тере-Хөл район, Кунгуртук суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Федералдыг күрүне бюджеттиг дээди профессионал эртемниг өөредилге албан чери «Тываның күрүне университеди», Кызылдың башкы колледжи, 2013
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	Тере-Хөл районунуң Кунгуртук суурунунң ниити өөредилгелиг ортумак школазы муниципал бюджеттиг ниити өөредилге албан чери
Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	эге класстар башкызы
Кандидат кылдыр депшиткени	Бүгү-российжи « ЧАҢГЫС ДЕМНИГ РОССИЯ » политиктиг партияның Тываның регионалдыг салбырындан депшиткен
Политиктиг партияга кандидаттың хамааржылгазының дугайында медээ	Бүгү-российжи « ЧАҢГЫС ДЕМНИГ РОССИЯ » политиктиг партияның кежигүнү
Соңулда киржикчизиниң эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунунң девискээр соңулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/28-5 шиитпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Чамыян Хорлуу Сергеевна
Төрүттүнген чылы	1973
Төрүттүнген чери	Тыва АССР-ниң Кызыл районунуң Кунгуртук сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизиниң, районунуң, хоорайының, өске чуртталга пунктузунуң ады	Тыва Республика, Тере-Хөл район, Каргы сумузу
Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	Түр үеде ажылдавайн турар
Кандидат кылдыр депшиткени	Бодун кандидат кылдыр депшидер чурум ёзугаар депшиткен
Соңулда киржикчизиниң эрге-байдалы	Тере-Хөл кожуунунң девискээр соңулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/19-5 шиитпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Чигжит Хулер-оол Геннадиевич
Төрүттүнген чылы	1990
Төрүттүнген чери	Тыва АССР-ниң Кызыл районунуң Кунгуртук сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизиниң, районунуң, хоорайының, өске чуртталга пунктузунуң ады	Тыва Республика, Тере-Хөл район, Кунгуртук суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Федералдыг күрүне бюджеттиг дээди профессионал эртемниг өөредилге албан чери «Тываның күрүне университеди», 2012
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	Тере-Хөл районунуң Кунгуртук суурунунң ниити өөредилгелиг ортумак школазы муниципал бюджеттиг ниити өөредилге албан чери

(Төнчүзү. Эгези 5,6,7-ги арындарда).

Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	Күш-культура башкысы
Кандидат кылдыр депшиткени	Бодун кандидат кылдыр депшидер чурум ёзугаар депшиткен
Соңгулда киржикчизиниң эрге-байдалы	Тере-Хөл кожунунуң девискээр соңгулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/20-5 шиитпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

Фамилиязы, ады, адазының ады	Чыпсын Саяна Бульчуновна
Төрүттүнген чылы	1983
Төрүттүнген чери	Тыва АССР-ниң Кызыл районунуң Кунгуртук сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизиниң, районунуң, хоорайының, өске чуртталга пунктузунуң ады	Москва хоорай
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Федералдыг күрүне бюджеттиг дээди профессионал эртемниг өөредилге албан чери «Россия Федерациязының Президентизиниң чанында Россияның улустуң ажил-агайының болгаш күрүне албанының академиязы», Москва хоорай, 2015
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	Тере-Хөл кожунунуң чагыргазы
Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	социал политика талазы-биле дарганың, оракачызы
Кандидат кылдыр депшиткени	Бүгү-российжи «ЧАҢҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның Тываның регионалдыг салбырындан депшиткен
Политиктиг партияга кандидаттың хамааржылгазының дугайында медээ	Бүгү-российжи «ЧАҢҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның кежигүнү

Соңгулда киржикчизиниң эрге-байдалы	Тере-Хөл кожунунуң девискээр соңгулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/32-5 шиитпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн
-------------------------------------	--

Фамилиязы, ады, адазының ады	Шимит Нимы Михайлович
Төрүттүнген чылы	1995
Төрүттүнген чери	Тыва Республиканың Кызыл районунуң Кунгуртук сууру
Кандидаттың чурттап турар черинде Россия Федерациязының субъектизиниң, районунуң, хоорайының, өске чуртталга пунктузунуң ады	Тыва Республика, Тере-Хөл район, Кунгуртук суур
Профессионал эртемниң дугайында медээлер	Федералдыг күрүне бюджеттиг дээди профессионал эртемниг өөредилге албан чери «Тываның күрүне университети», Кызыл хоорай, 2018
Кол кылып турар ажылы азы албан чери	Тере-Хөл кожунунуң Кунгуртук суурунунуң ниити өөредилгелиг ортумак школазы муниципал бюджеттиг ниити өөредилге албан чери
Ээлеп турар албан-дужаалы (азы кылып турар чүүлү)	Күш-культура башкысы
Кандидат кылдыр депшиткени	Бүгү-российжи «ЧАҢҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның Тываның регионалдыг салбырындан депшиткен
Политиктиг партияга кандидаттың хамааржылгазының дугайында медээ	Бүгү-российжи «ЧАҢҢЫС ДЕМНИГ РОССИЯ» политиктиг партияның кежигүнү
Соңгулда киржикчизиниң эрге-байдалы	Тере-Хөл кожунунуң девискээр соңгулда комиссиязының 2022.05.08-те үнген № 5/24-5 шиитпиринге даянып, кандидат кылдыр бүрүткээн

| ТЫВА РЕСПУБЛИКА ХҮНҮНГЕ |

Имижаан башкывыс

Белен-селен бодаар-сактыр чүвези чок школачы үезинде өөреникчи оолдар, уругларның чамдыызы башкыларының ат-сывын долузу-биле билбес, чүгле «Башкы» деп хүндүлөп адаар чүве болгай. Башкылар база ынаар шоолуг-ла сагыш салбас – оларның хууда ат-сывындан «Башкы» деп сөстө сиңниккен хүндүлелдин, харын-даа мырыңай ынакшылдың үнези ол хире бедик болган.

Эрги Чаа-Хөл школазынга өөренип чораан амгы үениң хоочуннары Имижаан башкыны утпааннар. Эң ылаңгыя школаның интернадынга чурттап, өөренип турганнарның сагыш-сеткилинге Имижаан башкызының омур-хевир чазык-чаагайы-биле ол-ла хевээр чуруттунуп артып каан, чүге дээрге бистиң ажи-чемивис, идик-хевивис, арыг-силиивис, өөредилгевис дээш башкывыс, аваларывыс ышкаш, сагыш човап чораан. Башкывыстың дугайында сактып чугаалажы бергенивисте «Имижаан башкы» деп хүндүлел-биле адаар бис. Ооң аныяанда хүлүмзүрүг чайнаан арыны, опаң-чипең хөглүг көрүжү башкывыстың 85 харлыында тырттырган чуруунда ол-ла хевээр чорду ийин.

Бистиң Имижаан башкывыстың бо 2022 чылда 100 хар ою. Ооң ат-сывы документ ёзугаар Анна Опакаевна Седип. Ынчалза-даа ада-иезиниң адаан ады документида аттан артык «күштүг» болган деп болур. Ону «Имижаан башкы» деп адаарга, башкывыс «Мээң ат-сывым Анна Опакаевна» деп сагындырбас-даа чораан.

Имижаан башкы 1922 чылдың август 13-те Даа кожунунуң Кызыл-Хадың деп черге (амгы Ак-Даш суурнун чоок-кавызынга) төрүттүнген. Ачазы Опакай (документ ёзугаар Моңгуш Опакай Ховалыгович) Чадаананың Үстүү-Хүрээзиниң чылгычызы чораан. Алыс боду кончуг ус-шевер, демир тутса – дарган, ыаш тутса – бызаңчы.

Авазының ады Испек, Хорум-Даг Моңгуштарының Серемел деп кижиниң уруу. Үстүү-Хүрээниң саанчызы. Опакай биле Испек оол, кыс ийи ажи-төлдүг болганнар. Испектиң ада-иези хөй ажи-төлдүг болган улустур, шуптузу тос, доозазы кыстар. «Аныяк улус ам-даа ажи-төлдүг боор силер» дээш, Испектиң ада-иези оларның оглун, Имижаанның акызын боттарының уругларының думмазы кылдыр азырап алгаш барганнар. Удаваанда ачазы Опакай аар аарааш, чок апарган. Шак ынчаар Имижаан авазының чаңгыс уруу болуп өскен.

Имижаан кончуг-даа орлан-эрес уруг болган. Аажы-чаңы оолдарзыг, оларның оюнун ойнаар, аът мунары кандыг-даа оолдардан артык. Хорум-Дагдан Чадаанаже сөс дамчыдар, айбы кылыр апарганда, төрелдери-даа, тус черниң чону-даа Имижаанны дилээр. Окпан-чикпен Имижаан Хорум-Даг биле Чадаана аразын ырак-даа дивес, хүннүң хаккаш кээр. 1934 чылда Хорум-Даг сумузунга чайлаг школазын ажиткаш, аңаа аалдарның уруг-дарыын үжүк-бижикке өөредип турган. Алыс черле чаа чүүлдерге сонуграк, өөреникчел болгаш, Имижаан дүрген номчуп, бижип өөренип, чайлаг школазының эң эки өөреникчилериниң бирээзи апарган. Ынчангаш ону Чадаанада школаже өөредип чоруткан. Ол школаның чүгле эки өөредилгелиг өөреникчизи эвес, аваангыр-кашпагай болгаш эң шырак спортчуларының санынче кирген. Эң ылаңгыя чадаг чарыш маргылдааларынга үе-чергеи оолдар, уругларны мурнай кээп турган. Чадаана школазының чынды командазының составынче киргеш, 1938 чылда Тыва Арат Республиканың Наадымының чиик атлетика маргылдаазынга бири черни чаалап алгаш, 60 акша-биле шаңнаткан. Шаңналды Имижаанга ТАР-ның удуртукчузу Салчак Тока боду тывыскан. Имижаан башкының азы Анна Опакаевнаның сагыжынга бо болушкун уттундурбас таварылга болуп артып каан. Ынчан 60 акша-

биле кончуг шыырак 2 аътты садып болур турган. Ол үеде Имижаан дөрткү классты доозупкан. Эки өөредилгелиг боорга, Кызылда каттышкан школаже (амгы 2 дугаар школа) өөредип чорудар шиитпирни башкылар хүлээп алган. Ынчангаш шаңналга алган 60 акшазының чамдыызы-биле бодунга идик-хеп садып алгаш, артканын авазынче чорудупкан.

Кызылга кээрге, Имижаанны ССРЭ-ге барып өөренип тыва сургуулдарның бөлүүнче кирип каан болган. ССРЭ-ге өөренип оолдар, уругларның паспорттарын кылдыртып тургаш, тыва аттарының орнунга орус аттар шилип алырын оларга сүмелзэн. Шак ынчаар

Имижаан документ ёзугаар Анна деп атты апарган.

Имижаан азы Анна Ойрат-Тура (амгы Даг-Алтай) хоорайга ажилчын факультеттиң чедиги клазын дооскаш, башкы училищезинче өөренип кирген. 1941 чылда Ада-чурттуң Улуг дайыны эгелзэн, ТАР-ның Чазаа Ойрат-Турага өөренип турган тыва сургуулдарны Тываже кыйгыртып эккелген. Анна Опакаевнаны Бай-Хаак школазынче башкыладып чоруткан. Аңаа ажилдап тургаш, немец фашизм-биле демисе-жип турар Кызыл Шеригге дузаламчы чыырынга дыка идепкейлиг киришкен. Бо школадан аңгыда Эрзин, Сүт-Хөл кожуннарның школаларынга ажилдаан.

Сүт-Хөл школазынга башкылап ажилдап тургаш, партия органның ажилдакчызы, алыс боду Кунгуртук чурттуг Кыргыз Седип-биле таныжып, ооң-биле өг-бүлө туткан. 1949 чылда аныяктар Чаа-Хөл районче көшкеш, Чаа-Хөл ортумак школазынга башкылап ажилдай бергеннер. Анна Опакаевна (Имижаан башкы) бодунуң башкы эртем-билиин бедидип, Кызылдың башкы училищезин дооскан. Чаа-Хөл ортумак школазынга эге класстар башкылап, хөй нуруузуңда интернатка кижизидикчи башкылап ажилдаан. Чаа-Хөл суурга Анна Опакаевна биле Кыргыз Аттыговичиниң чеди ажи-төлү төрүттүнген, шупту Чаа-Хөл школазын дооскан. Бистиң башкывыстың ук-салгалы амгы үеде 50 хире киж. Кандыг-даа эртем-билиглиг кижилер оларның аразында бар. Чижээлээрге, Россияның алдарлыг эмчизи, Тываның улустуң эмчизи Алевтина Кыргысовна Сиразитдинова, Россияның кадык камгалалының тергенини, Тываның кадык камгалалының алдарлыг ажилдакчызы Вадим Кыргысович Седип.

Амыдырал-чуртталгазы, ажил-ижи, аас-кежи Чаа-Хөл-биле тудуш болгаш, Имижаан башкы Чаа-Хөлдү ийиги төрзэн чуртум деп санап чораан.

Тыва АССР-ниң алдарлыг башкызы, Чаа-Хөл кожунунуң хүндүлүг хамаатызы Анна Опакаевна Кыргысты, хүндүлүг Башкызы Имижаан башкыны ооң өөреникчилери ыдыкты-биле сактып чоруур бис.

/ Шаңгыр-оол МОҢГУШ.
(Чуруктарны уругларының архивинден алган).

“...Кижиге муңгарап азы өөрзөндө, сагыш-сеткилге тааржыр аялганы шилип дыңнаар. Чурук, ону сайгарып билир кижилерге, аялга дег дээр. Чуруктан кижиге бүрүзү бодунуң шынын тып алыр.” (Шой Чурук)

Россияның Чурукчулар эвилелиниң кежигүнү, Тываның уран чүүлүнүң алдарлыг ажилдакчызы Шой Улзайович Чурук август 5-те Тываның Туризм бажыңыга бодунуң 55 харлаан юбилейлиг чылынга тураскааткан хууда делгелгезин ажиткан. Аңаа чыгып келген чазак-чагыргадан, яамы, албан черлеринден болгаш ооң уран чүүлүнүң мөгейкичлери, билдингир культура ажилдакчылары, чурукчулар, эш-өөрүндөн эки күзүшкүннерлиг байыр чедиришкүннери хей болган. Сөс алган кижиге бүрүзү Тывада чурулга уран чүүлүнүң живопись хевиринге улуска дөмейлешпес тускай көрүштүг, ховар салым-чаянныг чурукчу деп демделгезинер.

Делгелгеде чурукчунуң аңгы-аңгы чылдарда чураан чээрби ийи ажилын көргүскен. Ол чуруктарның ханы утказын билип алыры бөдүүн, чурук уран чүүлүндөн ырак кижиге нарын дээрзин улус чугаалажып турган. Амы-хууда бодум хей кижиге чок үени шилип, ээн залга ол чуруктарны бир шак ажыр топтап, “номчун” келгеш, бодумнуң шынымны тыварын оралдаштым. Чуруктар адаанда бижээн аттары харын чүвениң утказын догааштырып билип алырынга дузалыг болганын чурукчунуң бодунга чажырбайн чугаалааш,

/ Б.С. Майны делгелге залында.

Чуруктан кижиге бүрүзү бодунуң шынын тып алыр

каш айтырыг салыр аргалыг болдум:

– Делгелгени юбилейлиг чылыңарга тураскааткан болганыңарда, эң баштайгы ажылыңар турар боор дээш дилегзингеш, тыппадым. 2010 чылдан тура кылган ажылдарыңар киргенин канчаар билип ап болурул?

– Эскергениңер шын. Ол үеге чедир живопись хевиринге бодумнуң холум үжүүн шынын тып алыр дээш, дилгезкинге турган мен. Ол дээрге чаңгыс чыл звес, а хей чылдар. Мынчаар чуруун дээш эгелевээн мен. Кижиниң холунуң үжүү хей ажылдаан тудум, чоорту кирип кээр. Кажан ону эдейн деп бодаарга-даа болдунмайн баарга, ынчан ам ботка хосталганы бергеш, сагыш-сеткилден үнген чүүлдү чурукче үндүрүп, хол үжүүн быжыктырып эгелээр. А делгелге кылыры – улуг харысалга болганда, ынаар шилиттинген ажылдар кирген.

– Делгелгени “Мээң өнчүм” деп адааныңар база таварылга звес боор аа?

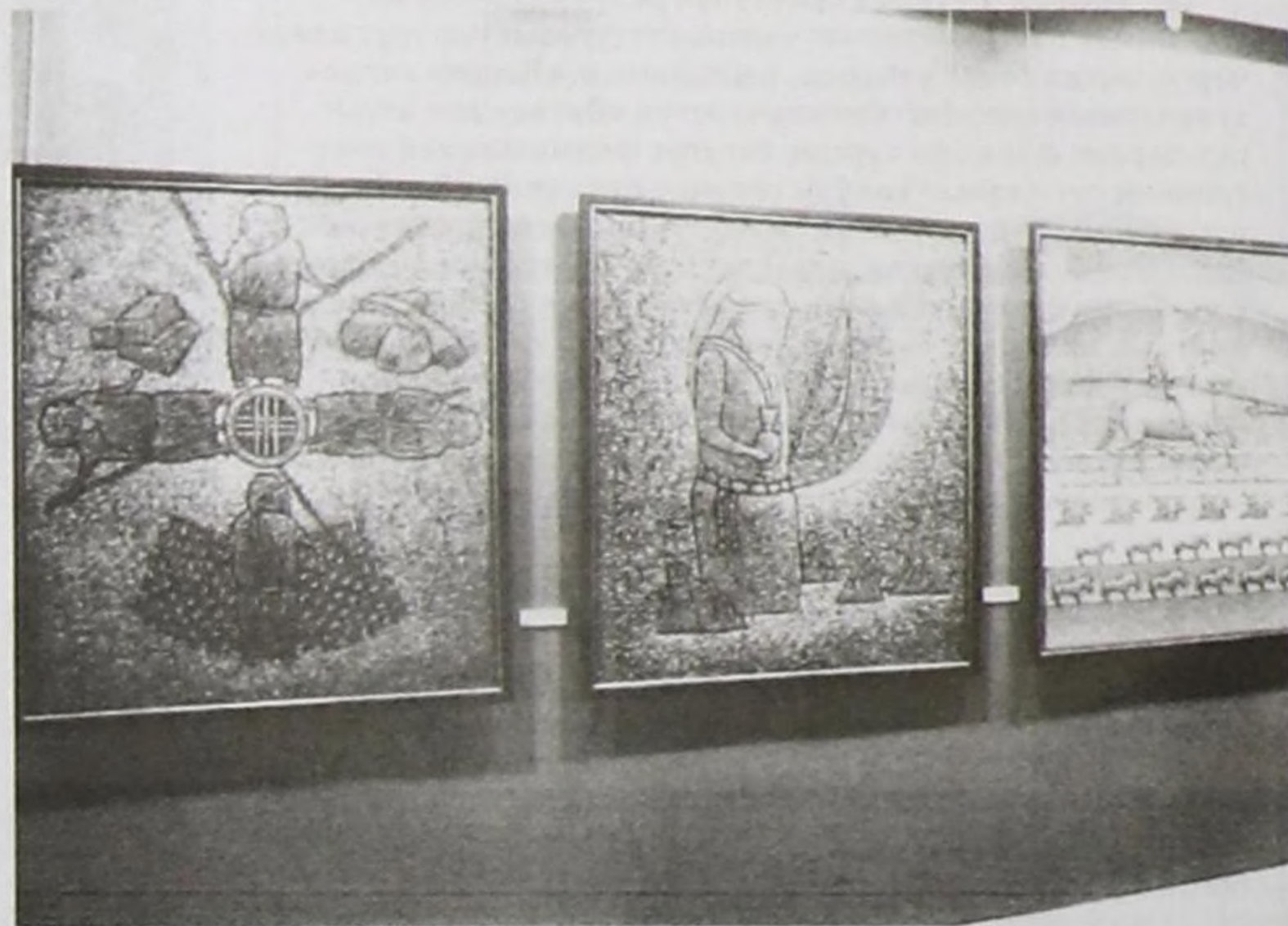
– Мен тыва кижиге болганымда, тыва чонумнуң өнчүзү болур үндезин культуразы, чаңчылдары, төөгүзү, тоолчургу чугаалары, чүдүлгезинге даянып ажылдап чоруур мен. Тыва чонувустуң өнчүзү дээрге-ле бистиң, тыва кижиге бүрүзүнүң өнчүзү-ле болгай. Бодум хуумда аңаа бичии-даа болза үлүүм кириштириксеп чоруур мен. Чураан ажылдарымда символизм, абстракция, реализм киргенин база эскерип болур. Ол чуруктарда албан-биле ону-мону билип алзын дээн дорт утка чок. Чурук уран чүүлүндө кижиге бүрүзүнүң көрүжү бодунуу-биле шын болур. Ында мээң кириген бодалымга удур-даа чүүлдү көрүп каар болза, дөмей-ле оонуу шын болур.

– Бир чурукту чуруурунга кайы хире үе негеттинерил?

– Беш чыл-даа чеде бээр.

– Чурук бүрүзүнүң дугайында тайылбыр кылыр болза, бүдүн ном үнүп кээп болур-дур. Бо хүнде силерни өттүнүксеп чоруур чурукчу азы өөредип турар өөреникчилериңер бар бе?

– Улуг күзелдиим-биле аныяктарны хаара тудар ажылды эгелеп-даа турдум. Шупту чүве кижиниң бодундан хамааржыр болганда, бир-ле кижини

албадал-биле өөредири кажан-даа болдунмас. Салым-чаянныг аныяктар көстүп келген болза дээн манаашкыным узай берди. Чылдың-на Кызылдың уран чүүл колледжин 20–30 чурукчулар доозуп турар. Оларның аразындан кымның-на ады үнүп кээр ирги дээш, манаарга-даа чок. Чурукчу деп мергечил чедип алган аныяктар та кайнаар чиде бээр чүве, аңаа хараадап чоруур мен.

– База бир артты ашкаш, түңнелди кылган-дыр силер. Келир үеде планнарыңар-биле үлежип көөр силер бе?

– Бо делгелге август 15-ке чедир уламчылаар. Ол аразында чураан чуруктарымга хамаарышкан сайгарылгалыг лекцияны август 14-те Москваның Күрүне университетиниң аспирантызы Чейнеш Санчай кылыр дээн база бир солун хемчег бар. Оон аңгыда, бурунгаар көрүштүг улуг хемчээлдиг планнар хей. Ону ам чүгле үезинде чугаалап болур.

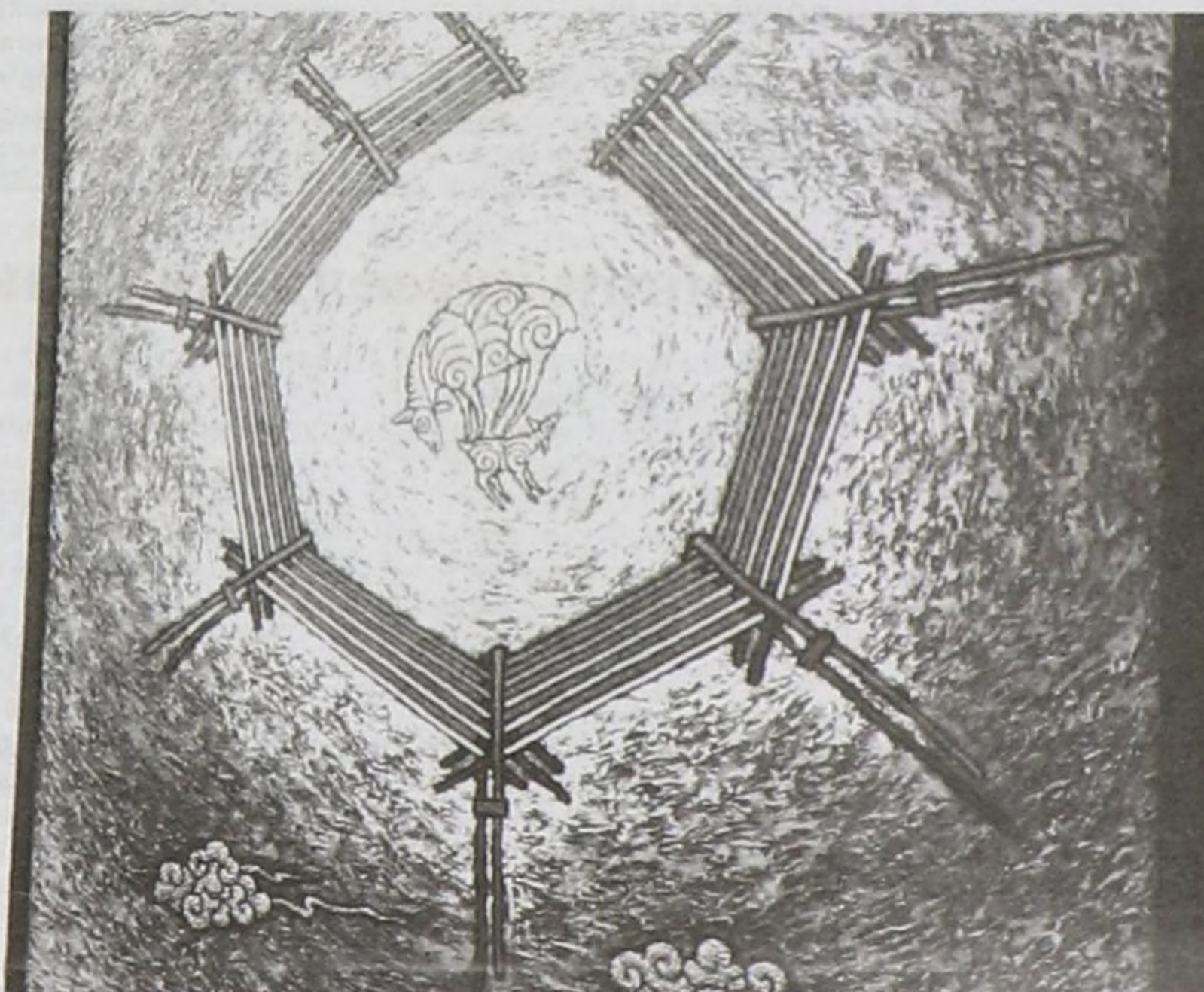
Айтырылгарга харыылаар үе тып келгенинге четтиргеним илередип, чурукчу-биле байырлашкаш, делгелге залыңа Тываның Национал музейиниң бойдус чурт-шинчилеп болгаш туризм талазы-биле эртем ажилдакчызы, ТР-ниң культуразының алдарлыг

ажылдакчызы Биче-оол Салчакович Майныдан ооң бодалын сонугарга аргалыг болдум:

– Чурук Улзайович Шойну Тыва-выста тускай холунуң үжүүн тып алган, база бир ховар салым-чаянныг чурукчу деп үнелээр мен. Бо аныяк чурукчунуң чогаадыкчы ажыл-агыйы чүгле Тывада звес, а Чөөн Сибирьде, мырыңай Россияда ылгалдыг. Ооң чуруктарын бир дугаар көргөш, ханы утказын дораан билип алыры берге. Чурук бүрүзүн элээн үр топтап көөр болза эки. Хам болгаш сарыг шажын чүдүлгелер, тыва чоннуң көшкүн амыдыралы, культуразы, ёзу-чаңчылдарын тывызыксыг тоолчургу кылдыр кирип турары дыка онзагай-дыр. Чылыг, соок өңнерни деңнеп ажылгаанын эки деп көрдүм. Чижээ бо “Удача” (чедишкүн) деп чурукту эгезинде көргөш, билбейн барган мен. Оон топтап турарымга, ховар дүжөр тос баштыг хуваанак болду. Дыка солун-дур. А бо ажык кажаада хураганныг хойну көргүскен чурукта ай, хүннү эскерип болур. Тыва кижиниң ажык кажаазы дээрге мал-маганның өзүп-көвүдээр, чаа төрүттүнген хураган – чаа амыдыралдың эгези дээш өске-даа философчу утканы көрүп болур. Бо чурукта скиф культуразындан элементилер киригенин эскерип болур. Моон-даа соңгаар билдингир чурукчуга чогаадыкчы чедишкүннерни күзээр-дир мен! – деп, хоочун чугаалады.

/ К. МОНГУШ.

Авторнуң болгаш Май-оол ЧООДУНУҢ чуруктары.

» Чурук Шойнуң чогаадыкчы ажылының хууда делгелгелери аңгы-аңгы чылдарда Даг-Алтайыңа, Красноярск, Новокузнецк, Новосибирск, Омск, Вологда, Москва хоорайларга болгаш Турция, Германияга болгулаан.

Шокар-Оймак чуртун ээлээн эрес-кежээ малчын оглу

Тес-Хемниң Шуурмак сумузуңуң девискээринде Шокар-Оймак дээр кайгамчык чараш, көктүг-шыктыг улуг алаак черге, шагда совет үелерде, Берт-Дагның «Ленин» колхозунун, сөөлүндө «Тес-Хем» совхозтун «Өртең» деп аттыг сүт-бараан фермазы турган. Ол улуг ферманың хей инектериниң сүт-саанын кожуун төвүндө сүт хүлээп-болбаазырадыр биче бүдүрүлгөжө дужаар турган. Ооң эргелекчизи Людмила Положинская, дузалакчызы Тамара Чооду олар кожуунуң фермаларының дужааган сүдүн болбаазырадып, сметана, ак саржа бүдүрүп, планын ажыра күүседип чораан. «Өртең» фермазынга мурнакчы саанчылар Эрээ, Нюра, Александра Сундуй угбашкылар, Мария Чооду, инек кадарчызы Доржу Бүрбү дээш өске-даа көдээ ишчилер ажылдап чораан төөгүлүг үелер.

Ам бо хүнде ол кайгамчык төөгүлүг Шокар-Оймакта салгал дамчаан аныяк малчын Күдес Көк-оол мал-маганын азырап өстүрүп, ада-өгбениң чер-чуртун ээлеп чурттап турар. Ол удавас болур малчыннар байырлалы — Наадымның чемпионнарының одуруунче кирип турар мурнакчы малчыннарның бирээзи. Тес-Хем кожуунуң көдээ ажил-агый эргелели бо чылын кожуунда ажил-ижи эки үре-түнелдиг, эки көргүзүлгөргө үш малчынны илередип үндүргөн.

МАЛЧЫННАРНЫҢ САЛГАЛЫ

Аныяк малчынның угун төөгүүр болза мындыг. Адазы Кызыл-оол Кыстай-оолович Көк-оол — Тыва Республиканың алдарлыг малчыны. Ачазының ада-иези Кыстай-оол, Анна Көк-оолдар ол-ла «Өртең» фермазынга бызаалар, хойлар тудуп, малчыннап чораан.

Хоочун малчын Кызыл-оол Кыстай-оолович эрткен чүс чылдың дүшкүрлүг үелери 1998 — 99 чылдарда Шокар-Оймакка, «Өртең» фермазы турган черге кыштаан туткаш, мал-маганын тудуп эгелээн. «Ада-иемниң күжү чок болза, олар чок болза, бодумну малчын мен деп-даа шыдавас мен. Ачам кара чажындан бо хүнге чедир чуртталгазын мал ажылынга берген, алдарлыг малчын адын төлөптүг эдилеп чоруур» — деп, Күдес Кызыл-оолович адазының дугайында чоргаарал-биле чугаалады.

Күдес Кызыл-ооловичиниң иезиниң ук-төөгүзүндө база шупту малчыннар, көдээ ишчилер. Кырган-ачазы Саң-Хөө Лаажалович Чаңгы-оол «Чодураа» совхозту удуртуп (1975 — 1983 чылдарда), а кырган-авазы Чечен Васильевна ол-ла совхозка экономистеп ажылдап чораан. 1998 чылдан тура мал ажылынче киргенер. Авазы Сентябрина Саң-Хөөевна малчыннавышаан Берт-Даг сумузуңуң эмнелгезиниң улуг эмчизи болуп ажылдап турар.

Бичии Күдес малчын ада-иезиниң чымыштыг ажил-ижин көрүп, олардан үлегерин ап, мал-маган аразынга өскөн болгаш, малчын чуртталга, мал ажылы аңаа эң-не чоок, эргим. Ада-иези оглунга эки эртем-билигин чедирер дээш, Күдесте Кызыл хоорайның 5 дугаар школазынче кирип каан (эге кластарны Берт-Даг ортумак школазынга өөрөнгөн). Ол школазын чедишкенин дооскаш, улаштыр Томскунуң күрүне университетиниң Бизнесиниң дээди школазынга экономиктиг айыыл чок чорук мергежилин чедип алган. Дээди эртем-билигиниң дипломун холунга алгаш, төрөөн чер-чуртунга чанып келгеш, ада-иезиниң улуг чөлөнгижи болуп, мал ажылынче кирипкен. Эге дээрзинде ада-иези-биле каттай малчыннап чоруй, чоорту аңгыланым, «Өртең» фермер-тараажы ажил-агыйны тургускаш, удуртуп эгелээн. Бо хүнде аныяк малчынның өдөөндө 200 баш бода мал, 100 баш чылгы, шээр малы муң ашкан. Чаа-ла 31 харлап чоруур аныяк

малчын 2020 чылдың Наадымында эки көргүзүлгөргө, үре-түнелдиг ажылы дээш мотоцикл-биле шаңнаткан. Ам бо чылгы Наадымда база шаңналдыг черге кирип турары бо.

Күдес Кызыл-ооловичиниң өөнүң ишти Аржаана Германовна Көк-оолдун (Оттук) өгбелери база малчыннар. Олар Томск хоорайга студентилеп тургаш, таныжып, өг-бүлө тутканнар. Аржаана Германовна Томскунуң күрүне университетиниң улус аразының харылзаалары факультетин дооскан. Аныяк өг-бүлө кудазын 2017 чылда байырлаан. Ам олар 4 чаптанчыг чараш кыстарның ада-иези. 12 харлыг Дарина биле 9 харлыг Айхет Кызылдың 15 дугаар лицейиниң өөреникчилери, 4 харлыг Дамырак урулгар садында барып турар, 4 айлыг Айкуш иезиниң азыралында. Аныяк өг-бүлө урулгарын чажынданна күш-ажылга чаңчыктырып, боттарының эки үлегерин көргүзүп тургаш, ажил-ишке ынак кылдыр кижизидип турар.

МАЛЧЫННЫҢ БОДАЛДАРЫ, СОРУЛГАЛАРЫ

Малчын кижини үең аайы-биле сайырап, ажил-агыйына амгы үең машина-техника-

казы-биле чепсеглен турар болза эки деп Күдес Кызыл-оолович санап турар. Ол келир үеде бода мал санын 500 баш чедир көвүдөдип, инек фермазы тургузар сорулгалыг. Ол ышкаш эътке дужаар шарылар азыраар бодал база бар. «Малчын кижиниң кыштын соогу, чайның изии дивес, кара дерин төп чораш азырап алган малының ээдин, дүгүн дужаарына эптиг байдалдарны тургузуп бээри күзөңгич. Сөөлгү үеде эът өртээ шору апарган-дыр, малчыннарда ол дыка эки болбайн канчаар. Чаңгыс берге чүүл — эът дужаар шынзылга кылдырып алыры. Чижээ, ырак тайгадан изигде малың ээдин сөөртүп алгаш, кожуун төвү чедип турунда, изиг үеде эът баксырап каар. Хой дүгүн шуут өртөк чок деп болур, колдуу-ла октаттынып каары хомуданчыг. Өшкү дүгүн хоорайга килограммда 800 рубльга дужаатар-дыр бис, ол харын шору болур» — деп, малчын хомудалын илеретти.

Аныяк малчынның бир сорулгазы — уксаажыдылга ажылын чорудары. Чарыштарга кириштирер чүгүрүк, Тываның кадыг агаар-бойдузунга шыдамык аъттар үндүрер күзөлдиг. Ынчангаш тыва уксаалыг белер биле чүгүрүк уксааның

арыг ханныг аскыр аъттарын эдериштирип эгелээн. Ооң түңнели чоорту көстүр дээрзин малчын дыңнатты.

Күдес Кызыл-оолович малчыннарның Наадым байырлалын эде көрзе кандыгыл дээр бодалдары-биле үлөшти: «Наадым чылдың-на ол-ла программа-биле эртер, чаңгыс аайланып калган-даа ышкаш. Чазакка хуралдаткаш, театрга концерт көргүзөр, оон Тос-Булакка шаңнап-мактаар. Оларны өг-бүлөзи-биле бир-ле онзагай черге хөглөдип, дыштандырып болбазыл. Бо үе малчыннарның бичии-ле хостуг үези-дир, эки курорт, санаторийлерге халас путевкалар-биле-даа шаңнап болгай-ла. Чижээлээрге, Дус-Хөлде башкыларның, өске-даа албан черлериниң пансионаттары бар-дыр, малчыннарда база пансионаттан кылып көрзе кандыгыл. Муңчулар ажы-төлү-биле кадыкшылын быжыктырып дыштанып-даа алгай-ла».

Мал-маганының баш саны хей болганда, мал чөми белеткээрде улуг күш, машина-техника дузазы херек апаар. Мал чөмин белеткээрде түр када трактор ачылап алыр-дыр бис деп чугаалады. «Хей сизен белеткөөс болза хей, ынчангаш черле трактор садып алыр планныг бис. Бо чылын кааңнаашкынныг чай болган, ам дүн-хүн дивейн, сизен белеткээр бис. Сизен биле кургаг өдөк турарга-ла, ажырбас, мал баксыравас. Суланы чылдың-на Би-Хемден, Таңдыдан садып алыр-дыр бис. Бо берге үеде кол-ла чүве — өске черлерден тараа садып турбайн, тарыыр болза эки, «Тараалыг кижини тодуг» дээр болгай» — деп, малчын чугаазын доосту.

Малчынны дыңнап ора, ооң аныяк хар-назынынга дүүшпес мерген угаанны, бурунгаар үзөл-бодалды, тура-соруктуу кижиниң хей-адын, чоргааралын оттурар-дыр. Наадым чемпиону атка төлөптүг аныяк малчынга байырны чедирбишаан, улуг-улуг чедишкенин күзөдүс.

И Алдынай АРАКЧАА.
Авторнуң тырттырган чуруу.

«Кыштаг» губернатор төлөвилелиниң күүселдези адакталган

2016 чылдан боттанып эгелээн «Аныяк өг-бүлөгө — кыштаг» губернатор төлөвилели-биле бо хүнге чедир, 6 чыл иштинде, 627 тараачын-арат ажил-агыйлар хевирлеттинип тургустунган. Ажылгал чок чыткан 66,8 муң га шөлдер одар-белчирирже шилчээн.

Аныяк малчыннарда чурттаар оран-сава база мал-маганынга кажээ-хорая тудуп алыр кылдыр 87,1 муң куб ыяшты белеткээн. Ниитизи-биле 18,828 муң дөрбелчин метр шөлдүг чурттаар бажыңнар туттунган.

Төлөвилелдин киржикчилери арга-арыг ыяжын ажылгааны дээш, республика бюджетинче 1649 муң рубль үндүрүгнү кириген.

Көдээ суурларда аныяктарны ажилче хаара тударының кол аргазы — мал ажылынче кириери болганда, 2016 чылдан 2021 чылга чедир «Аныяк өг-бүлөгө — кыштаг» губернатор төлөвилелиниң киржикчилеринге 627 аныяк өг-бүлени шилип, 69,5 муң баш шээр малды база 748 баш мыйыстыг бода малды дамчыткан.

Төлөвилел киржикчилери эрткен беш чылдарда 181,6

млн рубль ниити түңгө көдээ ажил-агый продукциязын бүдүргөн. 236,7 тонна дүктү кыргааш, 2,3 млн рубльди ажилдап алган. 114,8 млн рубльге 384 тонна ээти бүдүргөн. 64,5 млн рубльга 1247 тонна сүттү саап, садып-саарган.

Малчын кодан-турлагга эң-не херек чүүл — суг. Арыктар, кара суглар, хемнер чоогунда эвес малчыннарда ол бергедээшкенин тава-рыштырган. Ынчангаш республиканың Көдээ ажил-агый яамызы суглуг черлер чоогунда турлагларлыг 116 малчын кыштаглардан аңгыда, 407 киржикчинин кыштаанга чер

адаандан сугну үндүр казаны чугула дээрзин көргөн. Эң-не берге черлерде 89 киржикчинин кыштаан чер адаандан үндүр каскан кудуктан шынарлыг суг-биле хандырган. Ол сорулгага 18828,6 муң рубльди үндүргөн.

2016 чылдан эгелээн «Кыштагжылар» ийи чыл болгаш дараазында төлөвилел киржикчилеринге 200 баш хой бажын, азы 20 баш бода мал бажын хүлээдип, дамчыткан. 2020 чылда төлөвилелде киржип эгелээн «Кыштагжылар» бо 2022 чылда шупту 19200 баш шээр, 220 баш мыйыстыг бода малды муниципалдыг өнчүжө

дамчыдар. А 2021 чылдың төлөвилел киржикчилери 13660 баш шээр, 640 баш бода малды хүлээдир.

2020 чылда эгелээн «Чаа сорук» губернатор төлөвилелинде ол чылын 69, а 2021 чылда 79 киржикчини чон чыыштарына шилээш, шупту 1040 баш улуг бода, 19200 баш шээр малдарны хүлээткен турган.

Бо ийи төлөвилелдин киржикчилериниң ниитизи-биле 52060 баш шээр, 1900 баш бода малы муниципалдыг өнчүжө шилчил, улуг көдээ ажил-агый бүдүрүлгелериниң өзүн тургузар.

/ Бистиң корр.

"ЭНЕРГОСТРОЙ"**КХН тускайжыттыг хуу туугжу
МАГИСТРАЛЬНАЯДА МИКРОРАЙОН**

+7 923-559-5000
+7 923-265-1045

Төлөөлүлүк документациянын
Красноармейская жолуна "Модуль"
КХН аскадан кылган.
Имаредин 7-й сайында салган.
Тура калар чыгарылыш 2023 чылдын октябры 3-күн
№ ИД/1730200-20-1-63-1, 64-1, 65-1, 66-1,
67-1, 68-1, 69-1, 70-1, 71-1

**Бокту аштап турар чер эвес,
а бок октавас чер арыг болур**

Тыва Республиканың девискээринде кадыг коммуналдыг боктарны аштап-арыглаар регионалдыг оператор – Күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгези «Транспорттук сервис болгаш төлөвилел» (ГУП «ТСП»)

Кадыг коммуналдыг боктарны аштап-арыглаары-биле холбашкан бүгү хандырылгаларлыг ажилдарны ол кылып чорудар. Бо регионалдыг операторга 10 чыл дургузунда ажилдаар эрге-байдалды тыыскан.

Регионалдыг операторнун чонга чедирер хандырылгаларына чаңгыс аай тарифтиң кызыгаарын тургускан. Тыва Республиканың тарифтер талазы-биле албанының 2022 чылдың май 31-де № 4 доктаалы-биле бадылап каан.

Тыва Республиканың девискээринде кадыг коммуналдыг боктарны аштап-арыглаар талазы-биле коммуналдыг хандырылгаларны 2022 чылдың январь 1-ден тура чедиреп эгелзэн.

Тыва Республиканың девискээринге кадыг комму-

налдыг бок төгер бункерлерни тургузар.

Оон-биле холбаштыр регионалдыг оператор бокту үндүр сөөрткени дээш төлө-вирни бажың бүрүзүндө кири бижидип, бүрүткеттирген кижини санынга онааштыр санаар эргелиг.

Бокту аштап-арыглаар, үндүр сөөртүр хандырылганы чедиреринин дугайында бижимел керээни Регионалдыг оператор-биле чарып алыр. Керээ чарып алырда, регионалдыг операторга билдиреишкин бижээш, ону почта таварыштыр азы өске арга-биле чорудар.

Херек документилерниң даңзызын болгаш керээниң негелделеринин дугайында Регионалдыг операторнун албан ёзу сайтызында: <https://tsp17.ru/info> бижээш. Оон көрүп номчуп, таныжып алыр.

Ук керээ дээрже кадыг коммуналдыг боктар-биле ажилдап, чогуур хандырылганы чедиреринин талазы-биле «Транспорттук сервис болгаш төлөвилел» бүдүрүлгениң албан ёзу-биле хереглекчилерге

берген саналы болур.

Болур-чогуур документи-лерни көргүспээн болгаш (азы) керээге ат салбаан таварылгада бок-биле ажилдаар хандырылга чедирер Регионалдыг оператор-биле керээ чардынган деп санаар.

Регионалдыг операторнун «Транспорттук сервис болгаш төлөвилел» күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгезинин адреси:

Кызыл хоорай, Красноармейская кудумчузу, б.100, Электроннуг почта: gurzhkh17@mail.ru

Харылзажыр телефоннары:

2-37-11 – санаашкын, шүүштүрүлгө, төлөвир килдизи,

3-00-33 – керээлер-биле ажилдаар килдис,

5-39-10 – диспетчер албаны,

2-23-04 – юридиктиг килдис.

Ажилдаар чуруму:
понедельник – пятница,
8:00 – 17:00 шак, дүштээр
үези: 12:00 – 13:00 шак.

**В ООО « Специализированный
застройщик Энергострой»
ТРЕБУЮТСЯ:**

1. Машинист башенного крана;
2. Машинист автомобильного крана;
3. Экскаваторщик;
4. Электрик с 3 гр допуска;
5. Бригады плотников-бетонщиков;
6. Мастер Бетонно-смесительного узла и арматурного цеха;
7. Мастера, прорабы.

Тел.: 8-913-054-8071

СВАДЕБНЫЕ ПЛАТЬЯ**В НАЛИЧИИ И НА ЗАКАЗ.**

Обр. ул. Полевая д. 6

Т. 8-983-366-28-88

**АЛДЫН, МӨҢҮН САДЫП АЛЫР МЕН.
ЮВЕЛИРЛИГ КЫЛЫГЛАРНЫ
ДҮРГЕНИ-БИЛЕ СЕПТЕП КЫЛЫП ТУРАР.
МӨҢҮН ЮВЕЛИРЛИГ КЫЛЫГЛАРЖЕ
35 % ЧИИГЕЛДЕЛИГ.**

ЮВЕЛИРЛИГ САЛОН

«ЗОЛОТАЯ ЦЕПЬ»

Адреси: Кочетов кудумчузу, 49

2 дугаар каът. 8-923-338-9188

**МедиаХолдинг
ТываМедиаГрупп**

ТУВИНСКАЯ
ПРАВДА

TMG

ШЫН

24

ТЫВАНЫН АНЫЯКТАРЫ

ТЫВАНЫН АНЫЯКТАРЫ

ТЫВАНЫН АНЫЯКТАРЫ

ул. Красноармейская 100
каб.309

8-923-267-07-49 2-18-10

**МУЗЫКАЛЬНОЕ
ПОЗДРАВЛЕНИЕ**

(хөгжүмнүг байыр)
на телеканале «Тыва 24»
*от 2499 рублей
(до 70 слов, 3-4 фотографии)

РЕКЛАМА В ГАЗЕТАХ

«Тувинская правда»
«Шын»
«Сылдысчыгаш»
«Тыванын аныяктары»

РЕКЛАМА НА РАДИО

«ЗВЕЗДА-КЫЗЫЛ» 104.4. FM
*от 99 рублей

**ИЗГОТОВЛЕНИЕ
СУВЕНИРНОЙ
ПРОДУКЦИИ**

Кружки, тарелки, магниты,
футболки, бейсболки с нанесением

**РАЗМЕЩЕНИЕ ПЛАТНЫХ
УСЛУГ НА САЙТЕ И
«ТУВАМЕДИАГРУПП»**

ТЫВА МЕДИАГРУПП

**ГАУ РТ «ИД» ТываМедиагрупп» предлагает большой Выбор
сувенирной продукции с нанесением логотипа Вашей организации
на заказ, а также полиграфические услуги
любого уровня сложности в г. Кызыл.**

СУВЕНИРЫ

С ВАШИМ ЛОГОТИПОМ

tuvamedia@bk.ru

г. Кызыл, ул. Красноармейская, г. 100, каб. 309

8(394-22) 2-18-10, 8-923-267-0749

Утерянный диплом о среднем образовании серии 17
СПА № 00008723295, выданный 20 июня 2012 г. «Кызылским
техникумом экономики и права потребительской коопера-
ции» г. Кызыла на имя Дамдын-оола Буяна Святослав-
овича, считать недействительным.

Утерянный аттестат о полном среднем образовании
№ 17АБ00113244, выданный 23 июня 2012 г. МБОУ СОШ
№ 4 г. Ак-Довурака на имя Эртине Адыгжы Хюлер-оол-
овича, считать недействительным.

Тыва Республика хүнүнге база Наадымга тураскааткан кол хемчеглерниң планы

АВГУСТ 13-ТЕ

07.00 шакта – Кызыл хоорай болгаш Кызыл кожуунда чадаг-терге оруунга малчыннар байырлалы «Наадым – 2022» болгаш Тыва Республика хүнүнге тураскааткан республика чергелиг эр болгаш херээжен улус аразында чиик атлетикага марафон.

Тос-Булакка

08.00 шакта – малчыннар байырлалы «Наадым – 2022» болгаш Тыва Республика хүнүнге тураскааткан аът чарыгы;

10.00 шакта – малчыннар байырлалы «Наадым – 2022» болгаш Тыва Республика хүнүнге тураскааткан республика чергелиг «Ча адар оюн: баг адар хевири» деп национал ча адар маргылдаа;

10.00 шакта – өглер хоорайжыгажының ажыдышкыны: муниципалдыг тургузуглар киржикчилериниң парады; Тыва Республиканың чемпион малчыннарын болгаш көдээ ажил-агый мурнакчыларын шаңнап-мактаары; «Чеди чүзүн малымайны» деп көдээ ажил-агый малының көргүзүлгү делгелгези – төве, аът, иви, сарлык мунарының аттракциону; малдар чанынга чурукка тырттыржыры;

11.00 шакта – республика чергелиг «Тергиин өг» деп мал ажил-агыйлар аразында үндөзүн тыва өглер мөөрейи;

11.00 шакта – регионнар аразының аът дериг-херекселериниң мөөрейи;

10.00 – 19.00 шакта – муниципалдыг тургузугларның коллективтериниң бот-тывынгыр уран чүүл концерти.

Кызыл хоорай

09.00 шакта – Тыва эки турачылар

кудумчузунга малчыннар байырлалы «Наадым – 2022» болгаш Тыва Республика хүнүнге тураскааткан тус черниң бараан бүдүрүкчүлериниң ярмарказы.

14.00 шакта – «Наадым-биле!» деп байырлыг концерт: мал ажил-агый адырының мурнакчыларын хүндүткөп байырлаар;

15.00 шакта – Аныяктар сесерлиинге Тыва Республика хүнүнге тураскааткан «Тывага мактал» деп концерт.

15.30 шакта – В. Көк-оол аттыг Национал театрының фойезинге малчыннар байырлалы «Наадым – 2022» болгаш Тыва Республика хүнүнге тураскааткан делгелге;

17.00 шакта – В. Көк-оол аттыг Национал театрга малчыннар байырлалы «Наадым – 2022» тураскааткан байырлыг хурал;

АВГУСТ 14-ТЕ

10.00 шакта – өглер хоорайжыгажының хаалдазы. Тос-Булакка «Наадым – 2022-ниң тергиин өг» мөөрейниң тиелекчилерин шаңнаар езулал. Тос-Булакка эрткен мөөрейлерниң тиелекчилерин шаңнап-мактаар;

10.00 шакта – «Гроссмейстер» шыдыраа клувунга малчыннар байырлалы «Наадым – 2022-ге» тураскааткан эр болгаш кыс улус аразында республика чергелиг хөл шыдыраа маргылдаа;

12.00 шакта – «Азия төвү» скульптурлуг комплекске «Ак чем» деп сүт кылыгыларының аш-чем фестивалы.

12.00 шакта – «Азия төвү» скульптурлуг комплекске «Ус-куш» деп уран чүүл кылыгыларының делгелге-ярмарказы;

13.00 шакта – В. Биче-оол аттыг «Хүреш» стадионунга малчыннар байырлалы «Наадым – 2022» тураскааткан 18 хар чедир элээдилер аразында национал хүреш маргылдаа;

14.00 шакта – Аныяктар сесерлиинге «Чечектел-ле, мээң Тывам!» деп байырлыг концерт.

АВГУСТ 15-ТЕ

10.00 шакта – Алдан-Маадыр аттыг Национал музейниң шөлүнге байырлыг митинг; Тыва күрүнениң тургузукчуларының бирээзи Монгуш Буян-Бадыргының тураскаалының мурнунга чечектер салыр езулал.

10.00 шакта – Арат шөлүнге тус чер бүдүрүкчүлериниң ярмарказы;

12.00 шакта – Арат шөлүнге Тыва Республика хүнүнге тураскааткан театржыткан көргүзүг;

13.00 шакта – В. Биче-оол аттыг «Хүреш» стадионунга малчыннар байырлалы «Наадым – 2022-ге» ту-

раскааткан шыырак мөгелер аразында национал хүреш маргылдаа;

14.00 шакта – солагай талакы эрикте дачалар девискээринге «Төрзэн Тывам, байырлал-биле!» деп оюн-хөг-лээшкенин байырлыг концерт.

14.00 шакта – Национал паркка «Тывага ынак мен!» деп флешмоб;

16.00 шакта – В. Көк-оол аттыг Национал театрга Тыва Республика хүнүнге тураскааткан байырлыг концерт;

17.00 шакта – Туризм бажыңыга уран чүүлдүн алдарлыг ажилдакчызы, Россияның Чурукчулар эвилелиниң кежигүнү, чурукчу Ш.У. Шойнуң юбилейлиг делгелгези;

19.00 шакта – Арат шөлүнге малчыннар байырлалы «Наадым – 2022» болгаш Тыва Республика хүнүнге тураскааткан кезээки концерт программасы;

21.00 шакта – «Азия төвү» скульптурлуг комплекске байырлыг салют.

КЫСКА МЕДЭЭ

Бункерлерни үезинде арыглап турар

Бок дугайында айтырыг кайы-даа үеде, кайы-даа чер-девискээрде ажык болуп турган айтырыгларның бирээзи. Ону аштап-арыглап турда-ла, хүнден хүнге немежи турарын билир бис. Ынчалза-даа ону аштавазының аргазы база чок – арыг-силигден чер-чурту-вустун сайзыралы, чурттакчы чоннуң кадыкшылы, иштики сеткил-хөңнү безин хамааржыр дээрзи билдингир.

Республиканың девискээринде хоойлу эзугаар бок октап болбас черлерде чыдар бок база дүвүрээзинни оттуруп турар. Колдуунда машина халдыр оруктар, кожууннар, суурлар кыдында, дачаларда, чоннуң дыштанылга черлеринде бок кайы хөй.

2022 чылдың январь 1-ден тура Тыва Республиканың девискээринде

бокут үндүр сөөртүр талазы-биле ажылды «Транспорт сервис болгаш төлөвилели» деп Күрүнениң унитарлыг бүдүрүлгези хүлээнип алган ажилдап турарын билир бис. Республиканың арыг-силиг байдалын тудары-биле, олар хоойлу эзугаар бок төкпес черлерде бокту база аштап-арыглап турар. 2022 чылда Чөөн-Хемчик, Каа-Хем, Өвүр, Тес-Хем кожууннарның болгаш Ак-Довурак хоорайның девискээрлерин аштап-арыглаарын планнаан турган. Амгы үеде Кур-Чер, Каа-Хем, Сукпак, Сарыг-Сеп суурларда, Дар дачазында болгаш Шагаан-Арыг хоорайны долгандыр чыдар бокту хоойлу эзугаар бок төкпес ужурул черлерден үндүр сөөрткен. Ниитизи-биле 61 муң 496 куб метр чер аштаттыглан. Ам дараазында Тес-Хем кожууннуң богун аштаарын планнап турар.

Ол ышкаш девискээр бүрүзүнде

чурттакчы чоннуң санының аайынче бок төгөр бункерлерни салган. Оң ишкири 8,8 куб, өскээр чугаалаарга, 8 контейнер ишти хире хемчээлдиг. Каа-Хем, Таңды, Бии-Хем кожууннарда чээрби-чээрби, Эрзинде, Кызыл кожуунда, Улуг-Хемде тус-тузунда он ийи, Тес-Хемде он, найысылал Кызыл хоорайда 70 бункерни салган. Чурттакчы чоннуң хөйү-биле дыштанып барып турары Дус-Хөл, Хадың, Төре-Хөл дээш оон-даа өске хөлдерде база бункерлерни салгылаан. Оң төлөвин тус черниң кожуун чагыргазы харыылаар. Бункерлерни бок дола бээр-ле удур үндүр сөөртүп турар. Ниитизи-биле 38 амгы үениң чаа техниказы хаара туттунган. Август 1-ден тура санаашкыннарны кылып, чурттакчы чонга бункерлер дээш төлөвилерниң квитанцияларын үлөп эгелзэн. Ук ажылга хамаарыштыр

бажың бүрүзүнүң ээлери-биле керээлерни чарган.

Регионнуң девискээриниң арыг-сили чурттакчы чондан база улуг хамааржыр дээрзин сагындырып каалы. Чеже-даа аштап-арыглап турда, бис боттарымыс чурумга өөрөнмес болзувусса, түңнел чок болур дээрзин «думчукка керттип алыры» чугула. «Арыг-силиг аштап-арыглап турар черде эвес, а бокталдырбас черде» деп база анаа эвес чугаалаан.

/ Чыжыргана СААЯ.

ШЫН

ТУРГУЗУКЧУЗУ:

Тыва Республиканың
Чурагайлыг хөгжүлдө яамызы.

Кол редактор
Н.В. САТ.

Редакцияның болгаш үндүрүкчүнүң адреси:

667000. Тыва Республика Кызыл хоорай, Красноармейская, 100, каб. 29, 32

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ:

Редактор – 2-01-35.

Чарлал килдизи – 2-18-10

Солун чыскаакчылары:

С. Н. Монгуш, А. К. Ооржак – 2-17-94

Корректор: Ч. Н. Мачык, А. А. Лагбы – 2-17-94

Харылзаа, информация технологиялары болгаш массалыг коммуникациялар адырынга хайгаарал талазы-биле федералдыг албаннның Тыва Республика талазы-биле эргелели «Шын» солунну 2012 чылдың декабрь 3-те бүртүктэн.

Херечилелдин дугаары – ПИ №ТУ17-00068.

Солунну «Тываполиграф» АН-ге пар лаан.

(Индекс: 667000. Тыва Республика, Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко, 1).

Солунда парлаттыг материалдарның авторларының бодалдары редакцияның туружу-биле дүүшпейн барып болур. Айыттыг саннары болгаш өске-даа фактылары, дыңнадыглары дээш авторлар боттары харыылаар. Чагыдылга индекси: хуу кижилер-ге – П6855, организацияларга – П6860

Солун неделяда ийи катап үнер (среда, суббота).

Номерни парлаггаже дужаганы: график эзугаар – 21.00, херек кырында – 18.00.

Солун келбейн барганда, 2-11-52 телефон че долгаар.

Солуннуң сайтызы: shyn.ru

Электроннуг почтазы: shyntuva@mail.ru, shyntuva@yandex.ru

Неделяның тиражы 6966 кезек

2022 ЧЫЛДА «ШЫН» СОЛУННУҢ
ЧАГЫДЫЛГАЗЫ:
БИР ЭВЕС РЕДАКЦИЯДАН
ЧАГЫДАР БОЛЗА,
ЧАРТЫК ЧЫЛДА – 765 рубль.
ПОЧТА ДАМЧЫШТЫР – 1005,20
рубль.
Тел.: 2-01-35